



Bērnu aizsardzības  
centrs

# **Apkopojums par Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu aptaujas rezultātiem**

**Rīga, 2026**

## Satura rādītājs

Ievads.....	3
1. Sadarbības grupu kompetence .....	5
2. Individuālu gadījumu izskatīšana sadarbības grupā .....	11
2.1. Secinājumi par individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti un identificētās grūtības.....	11
2.2. Plānotie pilnveides pasākumi sekmīgākai individuālo gadījumu izskatīšanai sadarbības grupā.....	16
3. Situācijas analīze bērnu tiesību aizsardzības jomā .....	19
3.1. Secinājumi par pašvaldības bērnu aizsardzības jomas analīzi un identificētās grūtības.....	19
3.2. Plānotie pilnveides pasākumi stratēģisko jautājumu izskatīšanai.....	23
sadarbības grupā.....	23
4. Pašvaldībā analizētās bērnu tiesību aizsardzības jomas, identificētās problēmas un priekšlikumi situācijas uzlabošanai .....	26
5. Starpinstitūciju sadarbības prakse pašvaldībā .....	37
Nobeigums .....	40

## Ievads

Apvienoto Nāciju organizācijas 1989. gada 20. novembra Bērnu tiesību konvencija (turpmāk – Konvencija) nosaka bērnu tiesību aizsardzības pamatprincipus, kā arī to ievērošanas un īstenošanas garantijas. Tādējādi dalībvalstis, tai skaitā Latvija, izpildot saistības, ko tās uzņēmušās saskaņā ar Konvenciju, veic pasākumu kopumu bērnu aizsardzībai un labklājības nodrošināšanai. Konvencijā atzīto bērnu tiesību aizsardzības principu veiksmīga īstenošana iespējama, pastāvot efektīvai starpinstitūciju sadarbībai.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā<sup>1</sup> uzsvērts, ka ģimene un bērni ir viena no centrālajām vērtībām Latvijā. Savukārt dažādu līmeņu starpinstitūciju sadarbība noteikta kā viens no galvenajiem stratēģiskajiem principiem, kas dod iespēju kombinēt pieejamos resursus, kopīgi risināt problēmas un rast optimālākos risinājumus, kā arī pieņemt efektīvākus lēmumus. Dokumentā uzsvērtā nepieciešamība pēc tādas vides, kurā institūciju pārstāvji spēj sadarboties efektīvi un radoši.

Tāpat valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentos, proti, gan Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam<sup>2</sup>, gan Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam<sup>3</sup> kā viens no uzdevumiem minētajā periodā paredzēta bērnu tiesību aizsardzības sistēmas un starpinstitūciju sadarbības pilnveide.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta trešajā daļā noteiktajam bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.

Līdz ar to starpinstitūciju sadarbības veicināšanā liela loma ir pašvaldībām. Katra ģimene, kurā ir bērni, dzīvo kādā noteiktā pašvaldībā. Tieši pašvaldība ir tā, kas visvairāk saistīta ar bērnu ikdienu, nodrošinot dažādus pakalpojumus bērniem un ģimenēm viņu dzīves vietā<sup>4</sup>.

Tādējādi bērnu tiesību un interešu aizsardzības īstenošana ir viena no pašvaldības autonomajām funkcijām<sup>5</sup>. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66. pantā ir noteikti konkrēti pienākumi, kas pašvaldībai atbilstoši kompetencei veicami, īstenojot bērna tiesību aizsardzības pasākumus.

Lai sekmētu efektīvu institūciju sadarbību un veidotu mērķētāku katras institūcijas rīcību, tādējādi nodrošinot bērna tiesību un interešu vislabāko aizsardzību<sup>6</sup>, pašvaldību līmenī izveidotas konsultatīvas koleģiālas institūcijas – bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupas (turpmāk – sadarbības grupa)<sup>7</sup>.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra noteikumos Nr. 784 “Bērnu aizsardzības centra nolikums” noteikto kompetenci Bērnu aizsardzības centrs (turpmāk – Centrs) iegūst, apkopo un analizē pašvaldību sniegto informāciju par bērnu aizsardzības situāciju pašvaldībās, sniedz metodisko atbalstu [...] sadarbības grupām, kā arī informē bērnu aizsardzībā iesaistītās iestādes un organizācijas par aktualitātēm bērnu aizsardzības jomā.

Pamatojoties uz minēto, kā arī, ņemot vērā sadarbības grupu būtisko nozīmi bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektīvai darbībai, 2025. gadā Centrs uzsāka sadarbības grupu darbības galveno

<sup>1</sup> Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/15129/download>

<sup>2</sup> Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. – 2027. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/wwraksti/LIKUMI/NAP/NAP2027.PDF>

<sup>3</sup> Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādnes 2022.–2027. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/338304-par-bernu-jaunatnes-un-gimenes-attistibas-pamatnostadnem-20222027gadam>

<sup>4</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība Bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 6.lpp.

<sup>5</sup> Pašvaldību likuma 4. panta pirmās daļas 11. punkts.

<sup>6</sup> Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 1. lpp.

<sup>7</sup> Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” 4. punkts.

rādītāju apkopošanu, lai iegūtu informāciju par sadarbības grupu darbību, identificētu labās prakses piemērus un konstatētu sistēmiskas grūtības, kā arī nepieciešamos uzlabojumus.

Turpinot iedibināto praksi, Centrs ir veicis sadarbības grupu aptauju par darbu 2025. gadā un savas kompetences ietvaros sagatavojis apkopojumu par sadarbības grupu aptaujas rezultātiem (turpmāk – apkopojums).

Apkopojuma mērķis ir iegūt informāciju par sadarbības grupu darba efektivitāti ietekmējošiem faktoriem un plānotajiem pilnveides pasākumiem darba optimizācijai, identificēt galvenās grūtības un labo praksi, kā arī apzināt nepieciešamā metodiskā atbalsta vajadzības. Apkopojuma izstrādes gaitā uzsvars likts tieši uz stratēģisko jautājumu izskatīšanu un situācijas analīzi bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Izstrādājot apkopojumu, izmantotas šādas metodes: statistikas datu analīze un aptaujas metode. Proti, aptaujas sagatavošanai nepieciešamās informācijas iegūšanai tika izveidota strukturēta pārskata veidlapa (turpmāk – veidlapa), kuru Centrs nosūtīja<sup>8</sup> visu pašvaldību sadarbības grupām, lūdzot sniegt informāciju par veidlapas sadaļās iekļautajiem jautājumiem, kuri aptvēra gan kvantitatīvos rādītājus (sanāksmju skaitu), gan kvalitatīvo izvērtējumu (secinājumi par darba efektivitāti, konstatētās grūtības, sanāksmēs apspriestie jautājumi u.c.).

Aizpildītu veidlapu par sadarbības grupu darbības rādītājiem 2025. gadā Centram iesniedza visas 42 pašvaldību sadarbības grupas (respondenti).

Informācijas apkopšanas rezultātā gūts priekšstats par sadarbības grupu praksi un darbību kopumā, nozīmīgākajām pašvaldību aktualitātēm un problemātiku bērnu aizsardzības jomā. Proti, apkopojumā aptverti aspekti, kas attiecas gan uz sadarbības grupu kompetenci, izskatot individuālus gadījumus, kas skar konkrētu bērnu, gan veicot analītisku izvērtējumu par bērnu tiesību un interešu aizsardzības īstenošanu pašvaldībā.

Pateicamies sadarbības grupu pārstāvjiem par veltīto laiku informācijas sagatavošanā, bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanu pašvaldībās un iesaisti institūciju sadarbības sistēmas pilnveidē.

<sup>8</sup> Centra 2025. gada 29. decembra vēstule Nr.3.2-1/4958

# 1. Sadarbības grupu kompetence

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66. pantā noteiktajam pašvaldība atbilstoši likumam veic pasākumus bērna tiesību nodrošināšanai, tai skaitā sniedz palīdzību un atbalstu ģimenēm, kurās ir bērni, nodrošina ārpusģimenes aprūpi tiem bērniem, kuri uz laiku vai pastāvīgi ir palikuši bez vecāku gādības, nodrošina bērna tiesības iegūt vispārējo vidējo izglītību u.c.

Lai īstenotu pašvaldību kompetenci, pašvaldībām ir tiesības veidot institūcijas un iestādes, ar kuru starpniecību nodrošināt likumos noteikto funkciju izpildi, ievērojot pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju, t.sk., bērnu intereses un tiesības<sup>9</sup>.

Tādējādi dažādas pašvaldību institūcijas atbilstoši to kompetencē esošajiem jautājumiem, savstarpēji sadarbojoties, īsteno normatīvajos aktos noteiktos pienākumus bērnu tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai.

Lai starpinstitūciju sadarbības procesā nodrošinātu bērna labākās intereses<sup>10</sup>, risinātu īpaši sarežģītus gadījumus un sniegtu priekšlikumus bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā pašvaldības un valsts līmenī, pašvaldībā tiek veidota sadarbības grupa<sup>11</sup>.

**Sadarbības grupu kompetence, sastāvs, kā arī darba organizācija** noteikta Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumos Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” (turpmāk – noteikumi).

Sadarbības grupas atbilstoši kompetencei veic **šādus uzdevumus**<sup>12</sup>:

- izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem;
- analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- sniedz pašvaldībai priekšlikumus novada vai valstspilsētas bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei;
- sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- informē sabiedrību par aktuāliem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem.

**Sadarbības grupas organizē sanāksmes**, lai izskatītu komplicētus individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem vai risinātu stratēģiskus jautājumus pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidei.

Sadarbības grupu sanāksmju galvenais uzdevums ir radīt platformu, kuras ietvaros starp iesaistītajām institūcijām notiktu regulāra informācijas apmaiņa gan par sadarbību kopumā, gan par individuālajiem gadījumiem, kā arī savstarpējas izpratnes veidošana par katras no iesaistīto institūciju darba specifiku. Īstenojot sadarbību, šis kopīgais darbs veido mērķētāku, atbilstoši vienotai izpratnei saskaņotu un koordinētu katras institūcijas rīcību ar bērnu un ģimeni<sup>13</sup>.

<sup>9</sup> Bērnu aizsardzības centrs. Rokasgrāmata bāriņtiesām. 4.sējums. Rīga, 2026., 43.lpp.

<sup>10</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība Bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 8.lpp.

<sup>11</sup> Vadlīnijas pašvaldībām Bērnu tiesību aizsardzībā. Rīga, 2019. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/media/441/download>

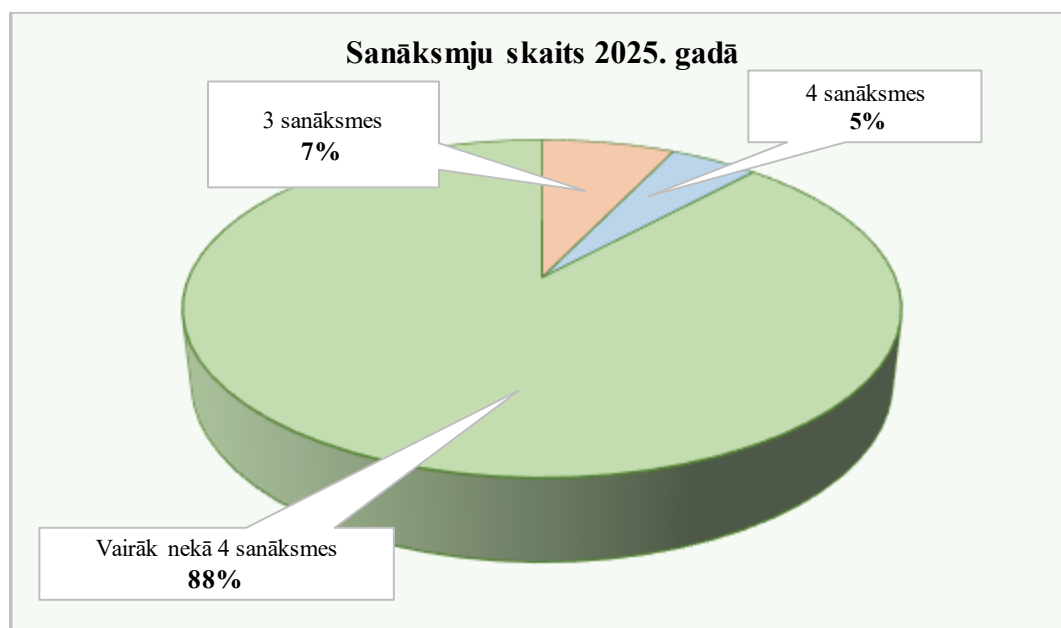
<sup>12</sup> Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” 8. punkts.

<sup>13</sup> Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2. lpp.

Centrs veidlapā iekļāva jautājumu par 2025. gadā notikušo sanāksmju skaitu, lai noskaidrotu, cik bieži sadarbības grupas organizē sanāksmes bērnu tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai un jomas analīzei pašvaldību administratīvajās teritorijās, kā arī, lai iegūtu informāciju par individuālu gadījumu (konkrētu ģimeņu lietās) un stratēģisko jautājumu izskatīšanas īpatsvaru.

Atbilstoši prasībām, kas noteiktas attiecībā uz sadarbības grupu sēžu organizāciju, sanāksmes notiek pēc vajadzības, bet ne retāk kā četras reizes gadā (noteikumu 14. punkts). Tādējādi noteikumi paredz obligātu pienākumu sasaukt sanāksmes vismaz četras reizes gadā.

Sadarbības grupu 2025. gada sanāksmju skaita sadalījums attēlots 1. diagrammā<sup>14</sup>.



1. diagramma

Apkopojot iegūtos datus, noskaidrots, ka 88% (37) sadarbības grupas 2025. gadā sanāksmes organizēja vairāk nekā četras reizes. 5% jeb divas sadarbības grupas gada laikā tikās četras reizes, lai sanāksmēs izskatītu individuālos gadījumus vai apspriestu stratēģiskos jautājumus. Vienlaikus konstatēts, ka 7% jeb trīs sadarbības grupas sanāksmes sasauca retāk nekā četras reizes gadā, tādējādi neievērojot noteikumu 14. punktā noteiktās prasības par minimālo sanāksmju skaitu gada ietvaros.

**Izskatot individuālo gadījumu** sadarbības grupā, pārstāvēto institūciju pārstāvji sniedz viņu rīcībā esošo informāciju un analizē to informāciju, ko sniedz citi sadarbības grupas dalībnieki, un savstarpēji vienojas par turpmāko rīcību un veicamajiem pasākumiem katras pārstāvētās institūcijas kompetences ietvaros<sup>15</sup>.

Īstenojot bērnu tiesību aizsardzību pašvaldības administratīvajā teritorijā, būtiski ne tikai iesaistīties individuālu ģimenes gadījumu risināšanā, bet arī **analizēt esošo situāciju bērnu tiesību jomā** kopumā, tai skaitā pieejamos un nepieciešamos pakalpojumus, kā arī identificēt galveno problēmu loku bērnu tiesību nodrošināšanā, nosakot rīcības plānu problēmjautājumu novēršanai vai mazināšanai.

Zemāk, 2. diagrammā redzams 2025. gadā notikušo sanāksmju sadalījums pēc to veida: **individuālo vai stratēģisko jautājumu izskatīšana.**

<sup>14</sup> Datu apkopojumā par sadarbības grupu organizētajām sanāksmēm un izskatītajiem jautājumiem nav iekļauti vienas pašvaldības sadarbības grupas dati, lai novērstu kopējās statistikas izmaiņas un nodrošinātu iegūto rezultātu objektivitāti, ko varētu ietekmēt attiecīgās sadarbības grupas atšķirīgā darba organizācijas specifika.

<sup>15</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 116.lpp.



**2. diagramma**

Analizējot datus par kopējo sadarbības grupās notikušo sanāksmju skaitu 2025. gadā, secināts, ka 69% sanāksmju bija paredzētas individuālu gadījumu izskatīšanai, savukārt 31% – stratēģisku jautājumu risināšanai.

Tādējādi secināms, ka 2025. gadā sadarbības grupu sanāksmēs **galvenokārt izskatīti individuālie gadījumi**, saglabājot 2024. gadam raksturīgo tendenci, kad individuālu gadījumu izskatīšanai tika veltīti 67% sanāksmju, bet bērnu tiesību aizsardzības sistēmas analīzei – 33% sanāksmju<sup>16</sup>.

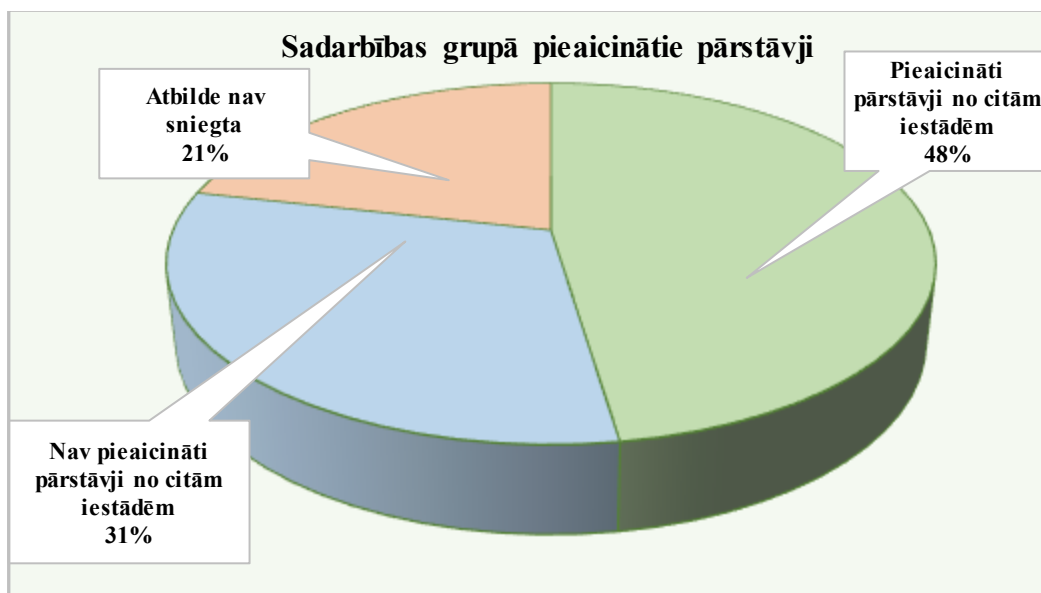
Noteikumu 6. punktā noteikts, ka pēc sadarbības grupas locekļu iniciatīvas sadarbības grupā **var pieaicināt pārstāvjus** no:

- izglītības iestādēm;
- bērnu aprūpes iestādēm;
- ieslodzījuma vietām;
- pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas;
- pašvaldības administratīvās komisijas;
- Valsts probācijas dienesta;
- Valsts policijas;
- nevalstiskajām organizācijām.

Ņemot vērā, ka informācijas apkopošanas ietvaros uzsvars likts uz pašvaldību pienākumu veikt bērnu tiesību jomas analīzi, Centrs apkopoja respondentu sniegto informāciju par **stratēģisko jautājumu izskatīšanai papildus pieaicinātajiem pārstāvjiem**, kuri neietilpst sadarbības grupas pamatsastāvā<sup>17</sup> (skat. 3. un 4. diagrammu).

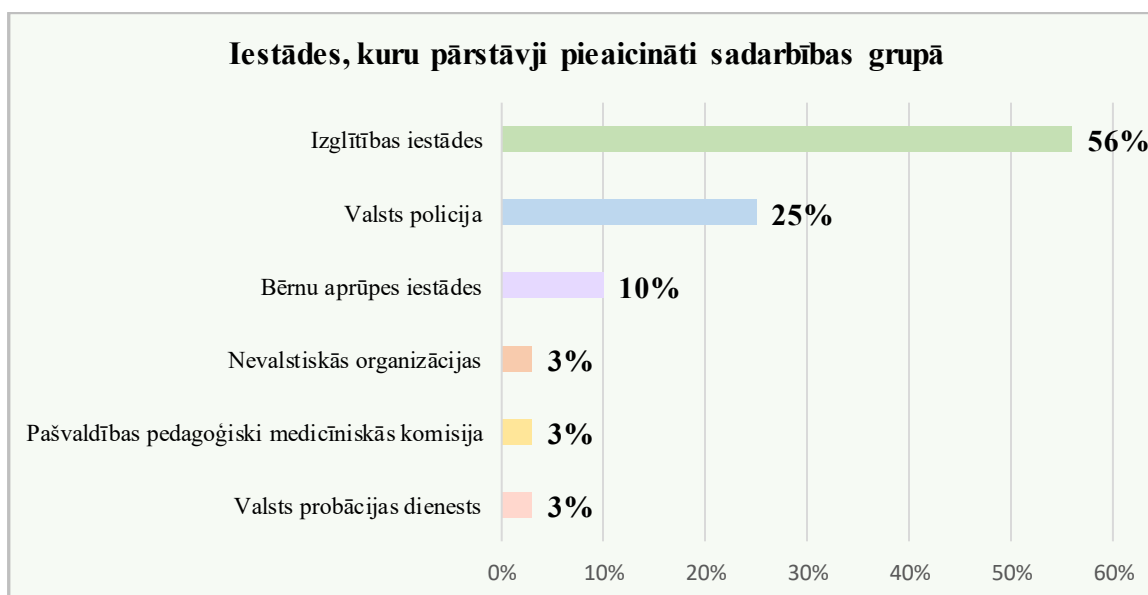
<sup>16</sup> Centra izstrādātais apkopojums par bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu aptaujas rezultātiem, 2025.,7. lpp. Pieejams: <https://www.bac.gov.lv/lv/media/3015/download?attachment>

<sup>17</sup> Sadarbības grupas sastāvā iekļauj pārstāvjus no pašvaldības policijas vai Valsts policijas, ja pašvaldība nav izveidojusi pašvaldības policiju vai nav deleģējusi pašvaldības policijas uzdevumus citai pašvaldībai, pašvaldības sociālā dienesta, pašvaldības izglītības pārvaldes vai izglītības speciālistu, bāriņtiesas. (Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā” 5. punkts).



**3. diagramma**

Informācijas apkopošanas rezultātā konstatēts, ka no kopējā respondentu skaita, proti, 42 sadarbības grupām, 48% jeb 20 sadarbības grupas pārskata periodā bija pieaicinājušas pārstāvjus no citām iestādēm dalībai sanāksmēs, kurās skatīti stratēģiskie jautājumi. Savukārt 31% jeb 13 sadarbības grupas neizmantoja noteikumos paredzētās tiesības pieaicināt citu iestāžu speciālistus. 21% jeb deviņas sadarbības grupas nesniedza atbildi uz minēto jautājumu.



**4. diagramma**

Atbilstoši 4. diagrammā atspoguļotajiem datiem, izskatot stratēģiskos jautājumus, visbiežāk sadarbības grupu sēdēs pieaicināti pārstāvji no izglītības iestādēm (**56%**). Proti, sanāksmēs piedalījušies galvenokārt izglītības iestāžu atbalsta komandas speciālisti (sociālie pedagogi, speciālie pedagogi, psihologi u.c.). Atsevišķos gadījumos atzīmēta arī izglītības iestādes vadības iesaiste. Citu iestāžu pārstāvji piesaistīti ievērojami retāk: Valsts policija (**25%**), ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija (**10%**) (turpmāk – bērnu aprūpes iestāde), pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija (**3%**), Valsts probācijas dienests (**3%**) un nevalstiskās organizācijas (**3%**).

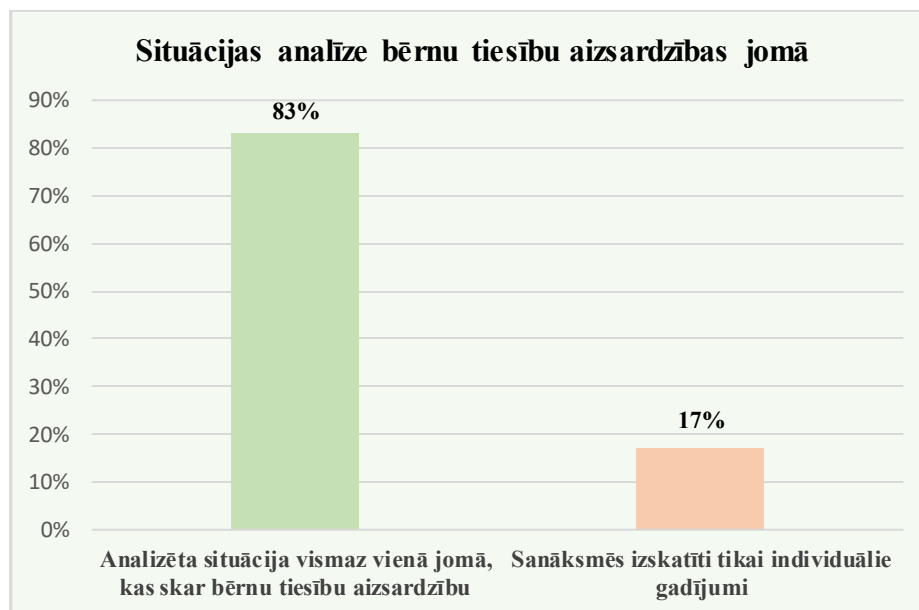
Nevalstisko organizāciju iesaiste stratēģisko jautājumu izskatīšanā vērtējama kā pozitīva prakse, kas veicina vispusīgāku un datus balstītu redzējumu par sistēmas nepilnībām, nepieciešamajiem uzlabojumiem un inovatīviem risinājumiem bērnu tiesību aizsardzībā, tai skaitā pakalpojumu nodrošinājumā.

Vienlaikus atzīmējams, ka vairāki respondenti norādīja arī uz citu speciālistu piesaisti stratēģisko jautājumu izskatīšanā, piemēram, pārstāvjiem no ārstniecības iestādēm, sociālā dienesta, pašvaldības (tai skaitā izglītības pārvaldes), atbalsta personāla speciālistiem (psihologi, ģimenes asistenti u.c.), kā arī domes pārstāvjiem.

Apkopotā informācija liecina, ka papildu speciālistu piesaiste visbiežāk bijusi nepieciešama tieši izglītības jomas jautājumu izskatīšanā. Tāpat sadarbības grupas nereti pieaicinājušas speciālistus, izskatot vecāku līdziesaistes veicināšanas un starpinstitūciju sadarbības stiprināšanas jautājumus.

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajam **pienākumam analizēt stāvokli bērnu tiesību ievērošanas jomā** un izstrādāt un īstenot bērnu tiesību aizsardzības programmu, katrai pašvaldībai periodiski jāveic situācijas izvērtējums bērnu tiesību aizsardzības jomā pašvaldības teritorijā. Normatīvie akti nenosaka termiņus izvērtējuma veikšanai, taču, lai regulāri sekotu situācijas izmaiņām, svarīgi, lai informācija par būtiskākajiem bērnu tiesību aizsardzības rādītājiem tiktu apkopota un vērtēta katru gadu<sup>18</sup>.

Lai gūtu ieskatu par sadarbības grupu aktivitāti, pildot normatīvajos aktos noteikto uzdevumu analizēt situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā, apkopota informācija par to sadarbības grupu īpatsvaru, kuras pārskata periodā ir veikušas šādu analīzi. Datu vizuālais attēlojums sniegts 5. diagrammā.



5. diagramma

Balstoties uz veidlapās fiksēto informāciju, konstatējams, ka lielākā daļa jeb **83%** (35 sadarbības grupas) pārskata periodā veikušas analīzi vismaz vienā jomā, kas skar bērnu tiesību aizsardzību, savukārt **17%** (septiņas sadarbības grupas) pārskata periodā ir skatījušas tikai individuālus gadījumus konkrētu ģimeņu lietās.

<sup>18</sup> Vadlīnijas pašvaldībām Bērnu tiesību aizsardzībā. Rīga, 2019. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/media/441/download>

Padziļināta respondentu sniegto atbilžu analīze liecina par atšķirīgu situāciju pašvaldībās. Ir pašvaldības, kuras mērķtiecīgi analizē bērnu tiesību aizsardzības sistēmu, vērtējot gan attīstības tendences, normatīvā regulējuma piemērošanu praksē, institūciju sadarbības efektivitāti, gan ilgtermiņa risinājumus bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidei pašvaldībā, kā rezultātā izstrādātas Bērnu tiesību aizsardzības programmas un rīcības plāni.

Tāpat ir pašvaldības, kurās netiek veikta pietiekami regulāra un sistemātiska situācijas analīze, kā arī nav izstrādātas vai aktualizētas Bērnu tiesību aizsardzības programmas, kas kavē ilgtermiņa plānošanu. Vairākas pašvaldības neplāno pilnveides pasākumus stratēģisko jautājumu izskatīšanai, kaut arī situācijas izvērtējums pašvaldībā netiek veikts. Atsevišķos gadījumos stratēģiskie jautājumi tiek integrēti individuālo gadījumu izskatīšanas sanāksmēs, kas var liecināt par sistēmiskas pieejas trūkumu. Iepriekš minētais norāda uz nepieciešamību nākamajā pārskata periodā stiprināt datus balstītu stratēģisko jautājumu izvērtēšanu, lai varētu identificēt un nodrošināt nepieciešamo atbalstu un palīdzību ģimenei ar bērniem.

Tomēr, ņemot vērā atšķirīgo sniegtās informācijas detalizācijas pakāpi, nav iespējams izdarīt vispārinošus secinājumus par katras sadarbības grupas efektivitāti un to, cik sistemātiski kopumā tiek veikta jomas analīze. Detalizētāka informācija par stratēģisko jautājumu izskatīšanu, sadarbības grupu ieplānotajiem pilnveides pasākumiem darba optimizācijai, kā arī identificētajiem problēmjautājumiem un to iespējamiem risinājumiem ir pieejama apkopojuma sadaļā par situācijas analīzi bērnu tiesību aizsardzības jomā.

## 2. Individuālu gadījumu izskatīšana sadarbības grupā

Saskaņā ar noteikumu 8.1. apakšpunktā noteikto sadarbības grupa izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem, ja ir nepieciešama:

- ātra rīcība;
- vairāku institūciju sadarbība;
- ja radušos situāciju nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros;
- vai nav to izdevies atrisināt ilgstošā laikposmā.

Izskatot individuālo gadījumu, sadarbības grupas pārstāvji sniedz un analizē viņu rīcībā esošo informāciju un saskaņo turpmāko rīcību, vienojoties par katras pārstāvētās institūcijas veicamajiem pasākumiem atbilstoši kompetencei<sup>19</sup>.

### 2.1. Secinājumi par individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti un identificētās grūtības

Lai paaugstinātu sadarbības grupu darba efektivitāti, ir būtiski regulāri izvērtēt darbības kvalitāti un darba organizāciju, identificējot nepilnības un nepieciešamos uzlabojumus. Tāpat svarīgs resurss vispusīgai pašvaldības situācijas analīzei ir informācija par individuālo gadījumu izskatīšanas ietvaros aktualizētajām problēmjomām bērnu tiesību aizsardzībā. Ievērojot minēto, veidlapā tika iekļauts jautājums par sadarbības grupu secinājumiem attiecībā uz individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti un konstatētajām grūtībām.

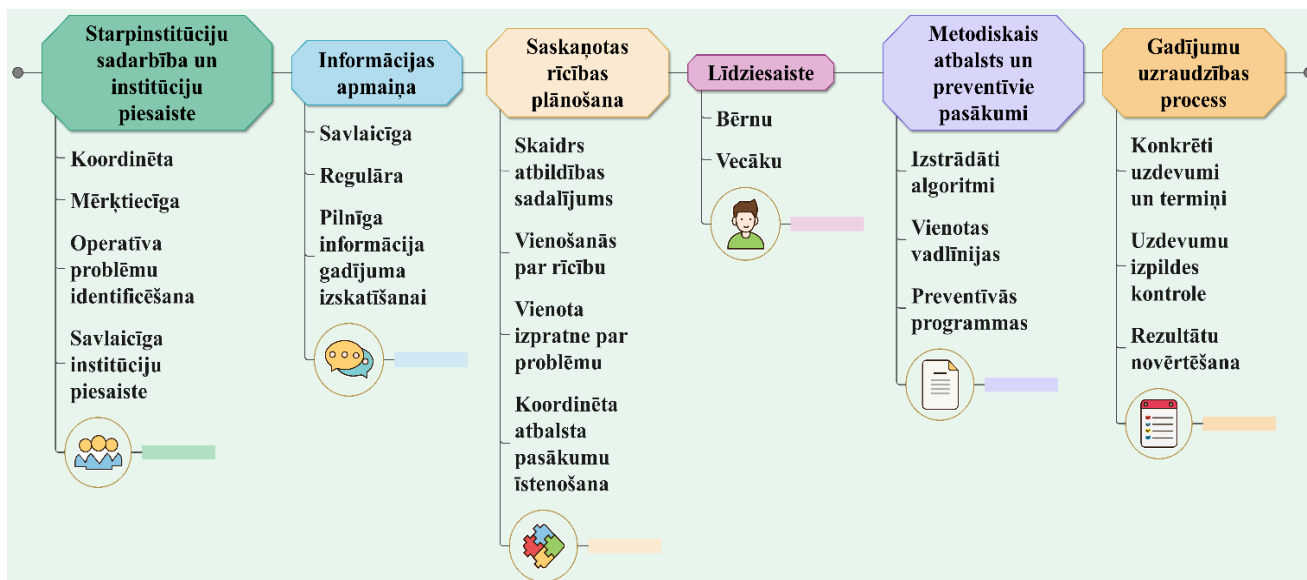
Apkopojot sniegtās atbildes, secināts, ka daļa respondentu snieguši vērtējumu sadarbības grupu darbam individuālu gadījumu izskatīšanas procesā, norādot uz ieguvumiem, ko sniedz šī prakse. Vairāki respondenti uzsvēruši faktorus, kas pozitīvi ietekmē darba procesu vai veicina tā efektivitāti. Tomēr visvairāk akcentētas tieši identificētās grūtības, kas skar gan sadarbības grupu darbību, gan starpinstitūciju sadarbību kopumā.

Vērtējot **sadarbības grupu darba ieguvumus individuālo gadījumu izskatīšanā**, 12 respondenti uzsvēra iespēju nodrošināt kompleksu starpinstitūciju sadarbības pieeju (vienlaikus piesaistot dažādu institūciju speciālistus), kas ir īpaši būtiski augsta riska (atkarības, kļaiņošana, vardarbības riski, ilgstoši mācību kavējumi u.c.) vai krīzes situācijās, kad nepieciešama nekavējoša institūciju iesaiste.

Akcentēts, ka kopīga gadījumu izskatīšana dod iespēju operatīvi apmainīties ar informāciju, iegūstot objektīvāku un detalizētāku priekšstatu par situāciju, kā arī sniedz vispusīgāku skatījumu uz problēmu. Vienlaikus tas ļauj aktivizēt vairākus atbalsta un kontroles mehānismus, balstoties uz dažādām bērna vajadzībām (izglītība, veselība, drošība u.c.). Tāpat kā būtisks ieguvums minēta vienota situācijas izpratne, kas sekmē kopīgu mērķu izvirzīšanu, skaidru atbildības sadali un piemērotāko risinājumu izvēli.

Individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti noteicošie galvenie aspekti apkopoti 1. attēlā.

<sup>19</sup> Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumu Nr. 545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā" 10. punkts.



1. attēls. Individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti veicinošie faktori

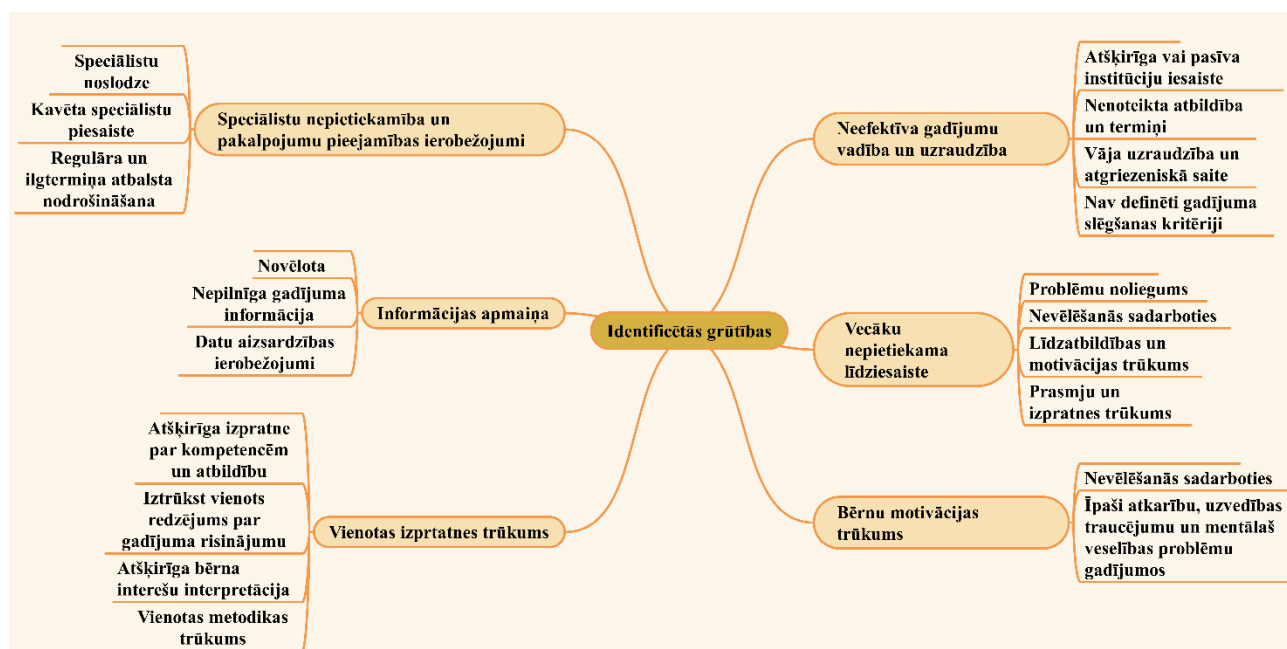
Analizējot sadarbības grupu sniegto informāciju, tika izdalīti šādi būtiskākie **individuālo gadījumu izskatīšanas efektivitāti veicinošie faktori**:

- **saskaņotas rīcības plānošana, atbildības sadalījums un kontroles mehānisms** – vienošanās par kopīgu rīcības plānu, nepieciešamā atbalsta un resursu piesaistīšana, skaidri noteiktas institūciju atbildības jomas un atbildīgās personas. Faktors ietver arī konkrētu uzdevumu deleģēšanu iesaistītajām institūcijām atbilstoši to kompetencei, definētus laika termiņus, kā arī veicamo uzdevumu izpildes pēctecīgu kontroli un rezultāta efektivitātes novērtēšanu. Respondenti uzsvēra koordinētu atbalsta pasākumu īstenošanu, vienotu izpratni par problēmu un lēmumu pieņemšanu par turpmāko rīcību, savstarpēji vienojoties (17 respondentu atbildes);
- **informācijas aprīte** – respondenti uzsvēra, ka būtiska nozīme ir gan aktuālās informācijas ieguvei un apkopošanai konkrētā gadījuma ietvaros, gan savlaicīgai un regulārai institūciju savstarpējai informācijas apmaiņai. Šāda pieeja nodrošina vispusīgu un padziļinātu ģimenes situācijas izvērtējumu, novērš darbību pārklāšanos un nodrošina saskaņotu institūciju rīcību (13 respondentu atbildes);
  - Viens no respondentiem īpaši izcēla klātienēs komunikācijas nozīmi, kas ļauj iegūt objektīvāku un detalizētāku informāciju par situāciju un apstākļiem;
  - Turpretī cits respondents norādīja uz sanāksmju attālinātā formāta priekšrocībām, uzsverot, ka tas ļauj piesaistīt plašāku speciālistu loku, tādējādi lēmumi biežāk balstās uz pilnīgāku informāciju;
- **Starpinstitūciju sadarbība un mērķtiecīga institūciju piesaiste** – respondenti norādīja, ka individuālo gadījumu risināšanas efektivitāte ir tieši atkarīga no koordinētas starpinstitūciju sadarbības, spējas operatīvi identificēt problēmu un savlaicīgas, mērķtiecīgas attiecīgo institūciju piesaistes. Šāds sadarbības mehānisms nodrošina ātrāku reakciju (īpaši krīzes vai vardarbības gadījumos), tādējādi neļaujot situācijai attīstīties (9 respondentu atbildes);
- **metodiskais atbalsts un prevencija** – respondentu ieskatā būtiska nozīme individuālo gadījumu izskatīšanas procesā ir arī izstrādātajiem rīcības algoritmiem un vadlīnijām, kas

nodrošina skaidru darbību secību un savlaicīgu problēmu identificēšanu. Tāpat tika uzsvērts izglītības iestāžu īstenoto preventīvo programmu pienesums, kas veicina drošu vidi un ļauj risināt konfliktus agrīnā stadijā (4 respondentu atbildes);

- **bērna un vecāku līdzdalība un motivācija sadarboties** – respondenti akcentēja, ka vispozitīvākie rezultāti tiek sasniegti gadījumos, kad izdodas nodrošināt paša bērna un vecāku ieinteresētību un aktīvu līdzdalību problēmu risināšanā (3 respondentu atbildes).

Veidlapā sadarbības grupām tika lūgts norādīt arī **identificētās grūtības**, izskatot individuālos gadījumus. Jāatzīmē, ka no 42 pašvaldību sadarbības grupām divas norādīja, ka būtiskas grūtības nav konstatētas, savukārt viena grupa atzīmēja, ka visos gadījumos izdevies atrisināt problēmsituācijas. Pārējās sadarbības grupas papildus norādītajiem ieguvumiem un efektivitāti veicinošajiem faktoriem uzskaitīja identificētās grūtības individuālo gadījumu izskatīšanā, kas kavē sadarbības grupas efektīvu darbību (skat. 2. attēlu).



2. attēls. Identificētās grūtības, kas ietekmē individuālo gadījumu risināšanas efektivitāti

Balstoties uz sadarbības grupu sniegto informāciju, visbiežāk identificētās grūtības individuālo gadījumu izskatīšanā ir **speciālistu nepietiekamība un pakalpojumu pieejamības ierobežojumi**. Vairāku respondentu ieskatā speciālistu trūkums un nepietiekams pakalpojumu klāsts liedz savlaicīgi un kvalitatīvi sniegt nepieciešamo atbalstu bērniem un ģimenēm. Tas rada situāciju, kad sadarbības grupas identificē nepieciešamos pakalpojumus un pieņem lēmumus, taču atbilstošas palīdzības saņemšana tūlītēji nav iespējama vai aizkavējas. Šāda pakalpojumu rindu un resursu trūkuma ietekme būtiski samazina individuālo gadījumu risināšanas efektivitāti.

Uz minēto problemātiku norādīja 22 respondenti. Vairāki respondenti uzskaitīja konkrētus speciālistus un pakalpojumus, kuru trūkums vai ierobežotā pieejamība identificēta, risinot individuālos gadījumus, tādējādi iezīmējot kopējo situāciju pakalpojumu nodrošināšanā:

- **nepietiekams speciālistu nodrošinājums** ārstniecības iestādēs un izglītības iestādēs, kā arī pašvaldībā (piemēram, psihologs, bērnu psihiatrs, narkologs, sociālais pedagogs,

speciālais pedagogs, sociālais darbinieks, valsts policijas inspektors, nepilngadīgo likumpārkāpumu prevencijas inspektors);

- **ierobežota pieejamība pakalpojumiem**, kas tostarp aptver atbalsta programmas vecākiem, kā arī palīdzības nodrošināšanu (profilaksi, rehabilitāciju, ārstēšanu) bērniem un jauniešiem ar uzvedības un atkarības problēmām.

Respondenti īpaši uzsvēra **grūtības operatīvi piesaistīt speciālistus**, kas kavē savlaicīgu situācijas risināšanu. Galvenie šķēršļi ir speciālistu lielā noslodze un garās gaidīšanas rindas. Tāpat identificēta **problemātika nodrošināt regulāru un ilgtermiņa atbalstu ģimenēm pēc gadījuma pirmreizējas izskatīšanas**, jo **resursu trūkums neļauj īstenot intensīvu individuālo darbu**, īpaši strādājot ar sarežģītiem, ilgstošiem gadījumiem.

Papildus speciālistu un pakalpojumu ierobežotai pieejamībai pašvaldībās respondenti atzīmēja arī pašu **sadarbības grupu pārstāvju noslodzi**, kas ierobežo iespējas padziļināti sekot līdzi katra gadījuma dinamikai un pilnvērtīgi līdzdarboties sadarbības grupas darbā (5 respondentu atbildes).

Vienlaikus ar resursu pieejamības problemātiku kā vienu no būtiskākajām grūtībām veiksmīgai individuālo gadījumu izskatīšanai un starpinstitūciju sadarbībai kopumā 21 respondents identificēja **bērnu vecāku nepietiekamo līdziesaisti un motivācijas trūkumu**. Tas būtiski apgrūtina problēmu savlaicīgu risināšanu un plānotā atbalsta vai pakalpojumu sniegšanas īstenošanu praksē.

Respondenti norādīja uz **nepietiekamu vecāku iesaisti** (tostarp bērnu audzināšanā, izglītības un aprūpes jautājumā, kā arī uzvedības problēmu risināšanā), **problēmu noliegšanu** (tajā skaitā attiecībā uz bērna uzvedību, kavējumiem, mācību grūtībām vai uzstādītajām diagnozēm) un **motivācijas trūkumu**. Tāpat akcentēts **vecāku prasmju trūkums** bērna attīstības nodrošināšanā, **nepietiekama izpratne** par saviem pienākumiem un atbildību, kā arī **nevēlēšanās sadarboties**. Sevišķi uzsvērtas grūtības panākt motivētu ģimenes līdzdarbību ilgtermiņā.

Viens no respondentiem puda viedokli, ka, neskatoties uz vecāku formālu gatavību sadarboties ar izglītības iestādi, praksē trūkst komunikācijas prasmju sarežģītu situāciju risināšanā. Tas rada savstarpēju spriedzi, īpaši gadījumos, kad vecāku un izglītības iestādes redzējums par izglītības procesu atšķiras. Cits respondents savukārt akcentēja atgriezeniskās saites iztrūkumu gadījumos, kad bērns speciālistus apmeklē privāti, kas liedz pilnvērtīgi sekot līdzi gadījuma dinamikai.

Papildus vecāku līdziesaistes trūkumam septiņi respondenti norādīja arī uz **pašu bērnu nepietiekamu motivāciju** piedalīties atbalsta pasākumos, paužot pretestību un nevēlēšanos sadarboties (īpaši atkarību, uzvedības traucējumu un mentālās veselības problēmu gadījumos). Respondenti secināja, ka minētās grūtības negatīvi ietekmē sasniedzamos rezultātus un būtiski sarežģī rīcības plāna īstenošanu visām iesaistītajām institūcijām. Bieži vien, pat ja nepieciešamie pakalpojumi tiek savlaicīgi identificēti, reāla jaunieša iesaiste kavējas vai nenotiek. Tāpat kāds no respondentiem vērsa uzmanību uz būtisku problemātiku: speciālistu rīcībā ne vienmēr ir pietiekami efektīvi instrumenti, lai nodrošinātu bērna faktisku drošību un ārstēšanos gadījumos, kad nepilngadīgais no palīdzības konsekvēnti atsakās un ģimenes kontrole ir nepietiekama.

Analizējot sadarbības grupu sniegtās atbildes, noskaidrots, ka 11 respondenti kā būtisku šķērslī sekmīgai individuālo gadījumu risināšanai norādīja grūtības saistībā ar **informācijas apriti**, kas negatīvi ietekmē starpinstitūciju sadarbības efektivitāti. Respondenti akcentēja tādas problemātiskos aspektus, kā **novēlota informācijas apmaiņa** starp institūcijām (savlaicīgi netiek informēta ne sadarbības grupa, ne citas pašvaldības institūcijas), **nepilnīga informācijas sniegšana** par gadījumu, kā arī **informācijas apmaiņas ierobežojumi datu aizsardzības prasību dēļ**.

Kā būtisks kavējošs faktors institūciju sadarbības ietvaros identificēts arī **vienotas izpratnes trūkums par atbildības sadalījumu un institūciju kompetencēm**, uz ko norādīja deviņi respondenti. Apkopojot sniegtās atbildes, iezīmējas vairāki problemātiskie aspekti, kas negatīvi ietekmē individuālo gadījumu risināšanu: atšķirīga izpratne par atbildības robežām, atšķirīgs institūciju skatījums uz to, kad situācija uzskatāma par pietiekami nopietnu, lai uzsāktu aktīvu rīcību, kā arī savstarpēji saskaņota redzējuma trūkums par gadījuma risināšanu bērna vislabākajās interesēs. Divi respondenti norādīja arī uz vienotas metodikas vai vadlīniju trūkumu, kas liedz institūcijām darboties pēc vienotiem principiem un kritērijiem.

Vairāki respondenti norādīja arī uz citām grūtībām sadarbības grupas **darba procesā un gadījumu pārraudzībā** (10 respondentu atbildes). Kā būtiskākās identificētas šādas problēmas:

- **skaidra atbildības sadalījuma trūkums** uzdevumu izpildē (nav noteiktas atbildīgās personas un termiņi);
- **vienotas pieejas trūkums** gadījumu uzraudzības procesam un nepietiekama atgriezeniskā saite par gadījuma risināšanas progresu, lēmumu izpildi, kā arī atbalsta pasākumu efektivitāti;
- **atsevišķu institūciju pārstāvju pasīva iesaiste**;
- **ilgstoši lēmumu pieņemšanas procesi**, kas kavē savlaicīgu atbalsta sniegšanu.

Daži respondenti minēja, ka sadarbības grupās visbiežāk tiek izskatīti tieši ar izglītības jomu saistīti jautājumi: bērnu uzvedības problēmas, mācīšanās grūtības, neattaisnoti kavējumi un vienaudžu konflikti (8 respondentu atbildes). Savukārt deviņi respondenti norādīja uz problemātiku tieši izglītības iestāžu līmenī, izceļot šādus aspektus:

- **novēlota reaģēšana un nepietiekama prevence** – uzsvars tiek likts uz seku novēršanu, nevis preventīviem risinājumiem. Novēlota problēmu (īpaši mācību kavējumu) identificēšana neļauj savlaicīgi novērst situācijas saasināšanos, kā rezultātā bērni sadarbības grupas redzeslokā nonāk, kad problēmas jau ir ieilgušas);
- **individuālo atbalsta plānu trūkums**, kas apgrūtina sistemātisku darbu ar bērniem, kuriem ir uzvedības traucējumi, tādējādi mazinot atbalsta sniegšanas efektivitāti;
- **skaidras rīcības shēmas trūkums** gadījumos, kad vecāki noliedz problēmas vai atsakās sadarboties ar speciālistiem;
- **pedagogu un speciālistu nepilnīga izpratne** par rīcību, konstatējot vardarbību izglītības iestādē;
- **atbalsta personāla pārlietu lielā noslodze**, pildot papildu darba pienākumus, kas ierobežo iespējas pilnvērtīgi strādāt ar bērniem un viņu ģimenēm.

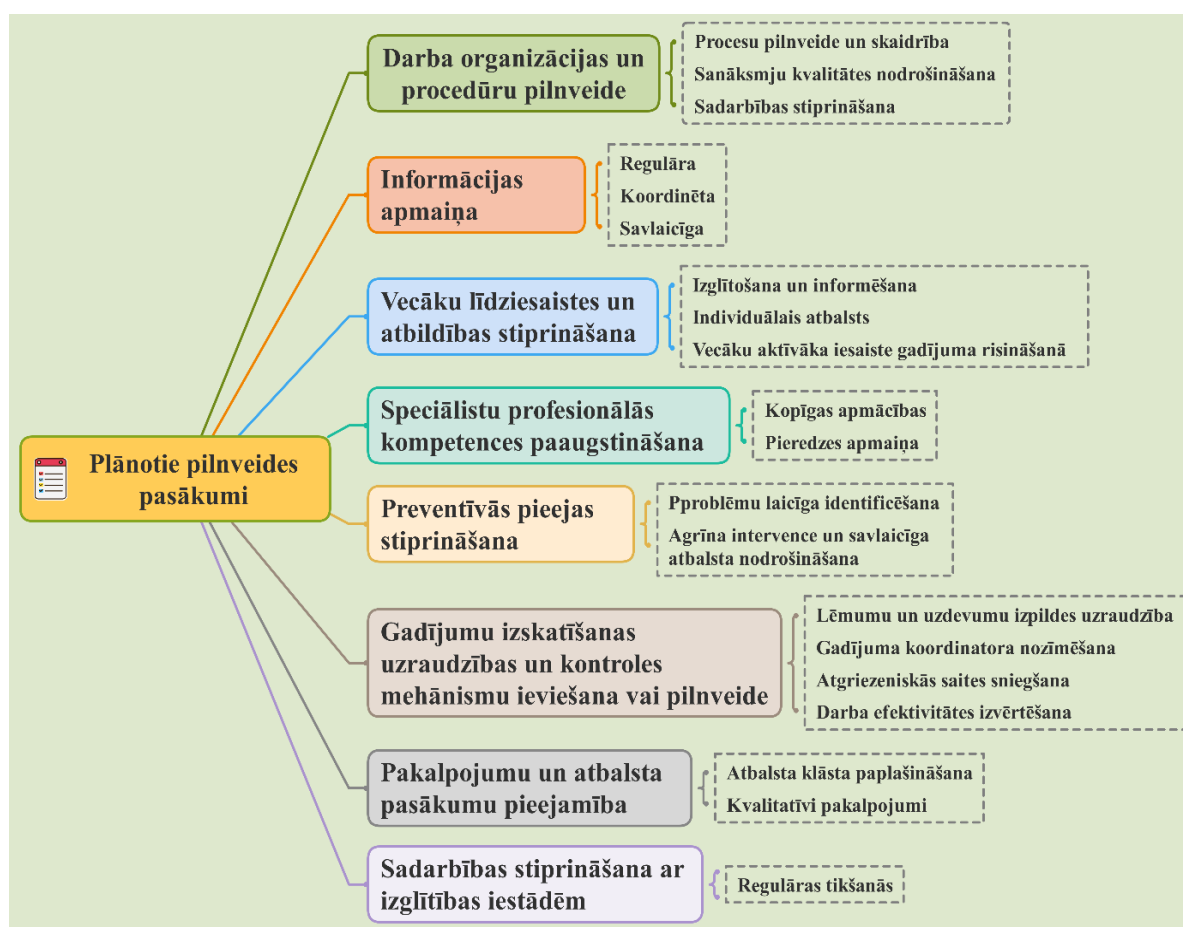
Apkopojot minēto, secināms, ka galvenie individuālo gadījumu izskatīšanas izaicinājumi ir saistīti ar speciālistu un pakalpojumu trūkumu, nepieciešamību stiprināt vecāku atbildību un līdziesaisti, kā arī ar savlaicīgu, koordinētu informācijas apmaiņu un institūciju vienotu izpratni par rīcību komplicētās situācijās.

## 2.2. Plānotie pilnveides pasākumi sekmīgākai individuālo gadījumu izskatīšanai sadarbības grupā

Īstenojot bērnu tiesību aizsardzību, būtiska loma ir regulārai sadarbības grupu darba efektivitātes izvērtēšanai. Analizējot veiktās darbības un piemērotos atbalsta pasākumus, tiek nodrošināta iespēja optimizēt darba organizāciju un plānot mērķtiecīgus pilnveides pasākumus sekmīgākai individuālo gadījumu izskatīšanai.

Apkopojot informāciju, noskaidrots, ka četrām sadarbības grupām nav plānoti konkrēti pilnveides pasākumi individuālo gadījumu izskatīšanai. Vienlaikus pārējie respondenti sniedza priekšlikumus darba efektivitātes un kvalitātes paaugstināšanai – daļa definēja vispārīgus attīstības virzienus, savukārt citas sadarbības grupas norādīja uz konkrētiem pilnveides pasākumiem.

Galvenie sadarbības grupu plānotie pilnveides pasākumi sekmīgākai individuālo gadījumu izskatīšanai apkopoti 3. attēlā.



3. attēls. Plānotie pilnveides pasākumi sekmīgākai individuālo gadījumu izskatīšanai sadarbības grupā

Apkopojot sadarbības grupu sniegtās atbildes, secināts, ka vairāk nekā puse respondentu (24 atbildes) norādīja uz nepieciešamību pilnveidot **darba organizāciju un procedūras**. Izdalīti šādi galvenie optimizācijas virzieni:

- **procesu pilnveide un skaidrība:**

- nolikuma aktualizēšana, precizējot institūciju pienākumus un sadarbības kārtību;

– vienotas un skaidras individuālā gadījuma izskatīšanas kārtības, vadlīniju vai rīcības algoritma izstrāde, nosakot precīzu institūciju lomu, kompetenču un atbildības sadalījumu, rīcības soļus, terminus plānu īstenošanai un gadījumu pārskatīšanai, kā arī atgriezeniskās saites saņemšanu, uzraudzības mehānismus un gadījuma slēgšanas nosacījumus;

• **sanāksmju kvalitātes nodrošināšana:**

- regulāru sanāksmju organizēšana ar iepriekš sagatavotu darba kārtību, apkopotu informāciju par konkrēto gadījumu un definētiem mērķiem;
- visu iesaistīto institūciju pārstāvju konsekventa dalība un nepieciešamo speciālistu piesaiste konkrētā individuālā gadījuma izskatīšanai, tostarp atbalsta pasākumu plānošanai;
- dokumentēšanas kvalitātes uzlabošana, īpaši fiksējot pieņemtos lēmumus, uzdevumus un atbalsta pasākumus;

• **sadarbības kultūras un komunikācijas stiprināšana:**

- vienošanās par kopīgiem profesionālās komunikācijas un sadarbības principiem;
- vienotas izpratnes veicināšana par bērna vislabāko interešu principa praktisku piemērošanu;
- regulāru informatīvu sanāksmju organizēšana, lai veicinātu institūciju saskaņotu rīcību, pārrunātu sadarbības algoritmus un novērstu praksē konstatētās neskaidrības.

Ievērojama daļa respondentu (14 atbildes) norādīja uz pilnveides pasākumiem, kas vērsti uz produktīvas starpinstitūciju sadarbības stiprināšanu. Īpašs uzsvars tiek likts uz **regulāru, koordinētu un savlaicīgu informācijas apmaiņu** konkrēta gadījuma ietvaros, kā arī operatīvu informācijas saņemšanu no izglītības iestādēm un ģimenes ārstiem par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem.

Līdzvērtīgi informācijas aprites uzlabošanai kā būtisks pilnveides pasākums tika atzīmēta **vecāku līdziesaistes un atbildības stiprināšana** (14 respondentu atbildes). Respondenti minēja šādas plānotās aktivitātes:

- **vecāku izglītošana un informēšana** – dažādu apmācību un izglītojošu pasākumu organizēšana, lai veicinātu vecāku izpratni, tai skaitā par bērna izglītošanas un audzināšanas jautājumiem, un viņu atbildību pienākumu izpildē u.c.;
- **individuālais atbalsts** – individuālās tikšanās ar speciālistiem un sadarbības grupu pārstāvjiem, lai vecāki saņemtu saprotamu un savlaicīgu informāciju vai skaidrojumu par bērnu tiesībām, saviem pienākumiem, kā arī pieejamā atbalsta un pakalpojumu saņemšanas iespējām;
- **ģimeņu aktīvāka iesaiste individuālo gadījumu risināšanas procesā** – vecāku iesaiste atbalsta pasākumu plānošanā, lai stiprinātu viņu motivāciju sadarboties, veicinātu izpratni par institūciju pieņemtajiem lēmumiem un sekmētu aktīvāku komunikāciju ar institūcijām.

Informācijas apkopošanas rezultātā secināts, ka tikai četri respondenti kā prioritāru pilnveides pasākumu nākamajā periodā ir plānojuši arī **bērna līdzdalības nodrošināšanu**. Tas ietver gan bērna viedokļa uzklaušāšanu un skaidrošanu, gan viņa aktīvu iesaisti atbalsta pasākumu plānošanā. Tāpat respondenti uzsvēra nepieciešamību bērnam saprotamā veidā sniegt informāciju par palīdzības saņemšanas iespējām un skaidrot iestāžu pieņemtos lēmumus.

Būtisks skaits respondentu (12 atbildes) kā svarīgu pasākumu sadarbības grupu darba uzlabošanai uzsvēra **speciālistu profesionālās kompetences pilnveidi** – gan pašas sadarbības grupas pārstāvjiem, gan citiem pašvaldības speciālistiem. Lai sekmētu kvalitatīvu un vienotu pieeju

gadījumu risināšanā, plānots organizēt un piedalīties apmācībās, domnīcās un pieredzes apmaiņas pasākumos. Galvenie identificētie kompetenču pilnveides virzieni:

- efektīva starpinstitucionālā sadarbība un vienotu individuālo gadījumu vadības procesu ieviešana praksē;
- darba metodes ar mērķa grupām – darbs ar bērniem, kuriem ir ilgstoši mācību kavējumi, uzvedības problēmas vai īpašas vajadzības;
- risku savlaicīga identificēšana bērna attīstībai un labklājībai, lai nodrošinātu agrīnu intervenci;
- konstruktīva komunikācija un motivēšana – prasmju attīstīšana komunikācijā ar vecākiem, metodes bērna un ģimenes iesaistei, kā arī bērna līdzdalības nodrošināšana procesā.

Tāpat 12 respondenti uzsver nepieciešamību stiprināt **preventīvo pieeju** pašvaldībās, lai riska situācijas un problēmas identificētu un risinātu pirms to saasināšanās. Uzsvars likts uz agrīnu intervenci un savlaicīgu atbalsta nodrošināšanu, īstenojot tādus pasākumus kā:

- izglītības iestāžu dalība prevencijas programmās;
- sistemātisks mācību kavējumu monitorings;
- pastiprināta uzmanība savlaicīgai problēmu atpazīšanai pirmsskolas vecuma bērniem.

Vienlaikus būtiski pilnveidot problēmu identificēšanas algoritmus, veicinot iestāžu proaktīvu rīcību un ātrāku reaģēšanu uz konstatētajiem riskiem. Preventīvo pasākumu mērķtiecīga īstenošana mazinātu nepieciešamību pēc individuālu gadījumu izskatīšanas sadarbības grupā, tādējādi efektīvizējot resursu izmantošanu.

Atsevišķi respondenti (11 atbildes) īpaši uzsvēra nepieciešamību ieviest vai pilnveidot **gadījumu izskatīšanas uzraudzības un kontroles mehānismu**. Tas ietver pieņemto lēmumu izpildes, uzdevumu un termiņu uzraudzību, gadījuma koordinators nozīmēšanu, kā arī regulāru atgriezeniskās saites sniegšanu sadarbības grupā. Tāpat tika uzsvērtā nepieciešamība noteikt rīcību gadījumos, kad uzdevumu izpilde kavējas, kā arī regulāri izvērtēt darba efektivitāti, analizējot sasniegtos rezultātus un nepieciešamības gadījumā veicot korekcijas rīcības plānos vai kopējā darba organizācijā.

Mazāks respondentu skaits (7 atbildes) vērsa uzmanību uz pašvaldības sniegto **pakalpojumu un atbalsta pasākumu pieejamību un kvalitāti**, uzsverot nepieciešamību paplašināt atbalsta klāstu, lai nodrošinātu kompleksu palīdzību bērnam un ģimenei. Savukārt četri respondenti norādīja uz pilnveides pasākumiem, kas attiecināmi tieši uz **sadarbības stiprināšanu ar izglītības iestādēm**. Tas ietver regulāras tikšanās ar iestāžu vadību un atbalsta personālu, lai nodrošinātu vienotu pieeju atbalsta pasākumu plānošanā, vienotos par savlaicīgu rīcību, kā arī skaidrotu izglītības iestāžu lomu un atbildību individuālo gadījumu risināšanā.

Minēto pasākumu īstenošana respondentu ieskatā stiprinās institūciju sadarbību, uzlabos savstarpējo komunikāciju un savlaicīgu informācijas apmaiņu, kā arī veicinās vienotu izpratni par gadījumu vadības principiem, tādējādi nodrošinot efektīvāku bērnu tiesību un interešu aizsardzību.

### 3. Situācijas analīze bērnu tiesību aizsardzības jomā

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66. panta pirmajā daļā noteikts pašvaldības pienākums analizēt stāvokli bērnu tiesību ievērošanas jomā, izstrādāt un īstenot bērnu tiesību aizsardzības programmu pašvaldības administratīvajā teritorijā. Atbilstoši noteikumu 8.2. apakšpunktā noteiktajam sadarbības grupa analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā un sniedz pašvaldībai priekšlikumus novada vai republikas pilsētas bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei, tostarp par nepieciešamajiem pasākumiem institūciju sadarbības sistēmas pilnveidošanai un saskaņotai un koordinētai institūciju sadarbībai.

Pilnvērtīgas situācijas izvērtējums bērnu tiesību aizsardzības jomā sniedz pašvaldībai iespēju mērķtiecīgi īstenot un pilnveidot bērnu tiesību aizsardzības programmas, nodrošināt nepieciešamo palīdzību ģimenēm ar bērniem atbilstoši to vajadzībām, kā arī plānot jaunus pakalpojumus, tādējādi attīstot un pilnveidojot bērnu aizsardzības procesus konkrētās pašvaldības administratīvajā teritorijā.

#### 3.1. Secinājumi par pašvaldības bērnu aizsardzības jomas analīzi un identificētās grūtības

Veidlapā tika iekļauts jautājums par sadarbības grupu galvenajiem secinājumiem attiecībā uz pašvaldības bērnu aizsardzības jomas analīzi un identificētajām grūtībām. Apkopojot atbildes, noskaidrots, ka daļa respondentu sniedza vērtējumu tieši par sadarbības grupu darbu jomas analīzē, turpretim citi vērtēja starpinstitūciju sadarbību vai pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības sistēmu kopumā. Vairāki respondenti, sniedzot atbildes, norādīja tikai identificētās grūtības.

Apkopojot sniegtās atbildes, konstatēts, ka septiņu respondentu ieskatā pašvaldībās ir izveidota un darbojas funkcionējoša, normatīvajiem aktiem atbilstoša bērnu tiesību aizsardzības sistēma un starpinstitucionālā sadarbība, kopīgi risinot stratēģiskus jautājumus bērnu labāko interešu nodrošināšanai. Divi no minētajiem respondentiem norādīja tieši uz Bērnu tiesību aizsardzības programmās plānoto uzdevumu izpildi un prioritātēm.

Savukārt pieci respondenti akcentēja ciešas starpinstitūciju sadarbības nozīmi, kas palīdz apzināt problemātiskos jautājumus, sekmē savlaicīgu risku identificēšanu un problēmu risināšanu atbilstoši katras iesaistītās institūcijas kompetencei. Tāpat tika uzsvērts, ka šāda sadarbība nodrošina saskaņotu pieeju, vienotu redzējumu un preventīvu pasākumu īstenošanu atbalsta sniegšanai bērniem un ģimenēm.

Vienlaikus seši respondenti kā pozitīvu aspektu uzsvēra to, ka pašvaldībās regulāri tiek plānoti un īstenoti preventīvie pasākumi, kas vērsti uz risku agrīnu identificēšanu un bērnu tiesību aizsardzības stiprināšanu. Kā būtiskākie minēti izglītojoši pasākumi vecākiem, bērnu un jauniešu zināšanu un prasmju pilnveide vardarbības atpazīšanā, kā arī izglītošana par atkarību izraisošo vielu lietošanas kaitīgumu.

Tāpat noskaidrots, ka septiņi respondenti kopumā pozitīvi novērtēja sadarbības grupu darbību bērnu tiesību aizsardzības jomas analīzē, norādot uz sistemātisku un regulāru situācijas izpēti, kuras rezultātā identificēti būtiski problēmjautājumi. Kāds no respondentiem izcēla sadarbības grupas darbību divos līmeņos un iestāžu vadītāju iesaisti, kas sekmē visaptverošu stratēģisko jautājumu analīzi un iespēju operatīvi vienoties par veicamajām darbībām vadības līmenī.

Cits respondents uzsvēra, ka veiktās situācijas analīzes rezultātā ir izstrādāta Bērnu tiesību aizsardzības programma, aktualizēts rīcības plāns un noteikti prioritārie virzieni ilgtermiņa attīstībai.

Savukārt divi respondenti norādīja, ka, balstoties uz situācijas analīzi un identificētajiem riskiem, pašvaldībā regulāri tiek aktualizētas bērnu aizsardzības jomas prioritātes.

Tostarp seši respondenti izcēla aspektus, kas pašvaldībās labvēlīgi ietekmē bērnu tiesību aizsardzību un veicina koordinētāku, mērķtiecīgāku un stratēģiski vienotu pieeju plānošanas procesā. Kā nozīmīgākie piemēri tika minēti:

- izstrādātā kārtība bērnu tiesību aizsardzības īstenošanai ārpus iestāžu darba laika;
- pakalpojumu pieejamības nodrošināšana;
- aktivitātes aizbildņu un audžuģimeņu kustības popularizēšanai;
- bērnu, jauniešu un vecāku līdzdalības veicināšana;
- pieredzes apmaiņas un profesionālās izaugsmes pasākumi speciālistiem.

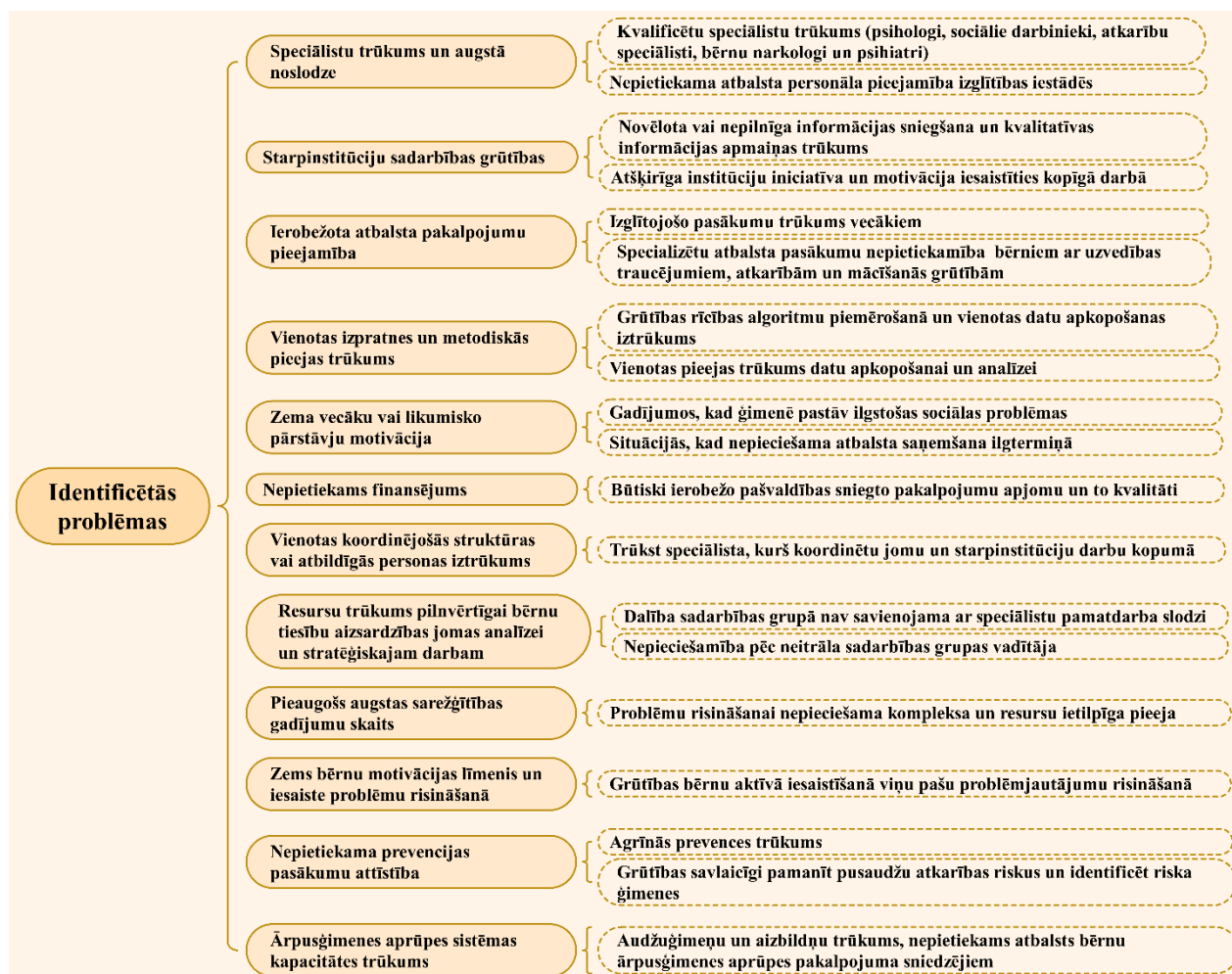
Analizējot respondentu atbildes, secināts, ka septiņās pašvaldībās situācijas analīze bērnu tiesību aizsardzības jomā netiek veikta, līdz ar to būtiski pilnveidojama sadarbības grupas darba organizācija un efektivitāte. Atsevišķi respondenti minēja galvenos šķēršļus situācijas izvērtēšanai, proti, kāda no sadarbības grupām norādīja, ka analīze netiek veikta sastāvā esošo pārstāvju biežās maiņas dēļ. Rezultātā pašvaldībā nav identificēti bērnu labbūtības riski un nav izstrādāta Bērnu tiesību aizsardzības programma. Cita pašvaldība uzsvēra kapacitātes trūkumu, norādot, ka pamatā tiek risināti tikai izglītības jomas jautājumi, turklāt daļa no tiem, respondenta ieskatā, būtu atrisināmi ārpus sadarbības grupas ietvara. Kā risinājums tika piedāvāts veidot divu līmeņu sadarbības grupu, nodalot vadības un speciālistu kompetences. Tāpat kāds respondents uzsvēra, ka stratēģisko jautājumu risināšanai nepieciešama lielāka pašvaldības vadības un deputātu līdzdalība. Vienlaikus tika atzīmēts, ka šobrīd pašvaldībā darbojas komisija, taču plānots izveidot noteikumu prasībām atbilstošu sadarbības grupu.

Savukārt no 13 pašvaldību sniegtās informācijas nav iespējams konstatēt, ka attiecīgā analīze tiek veikta sistēmiski un pietiekamā apjomā, tomēr sniegtā informācija liecina, ka darbs pie stratēģisko jautājumu izskatīšanas un situācijas analīzes ir pilnveidojams. Viens no respondentiem, piemēram, norādīja, ka esošā informācijas apmaiņa galvenokārt balstās uz atsevišķu institūciju sniegtajiem operatīvajiem datiem un individuāliem gadījumiem, kas neļauj pilnvērtīgi identificēt kopējās tendences, riska faktoros un strukturālas problēmas. Nepietiekama situācijas analīze ierobežo sadarbības grupas spēju savlaicīgi noteikt prioritātes, izstrādāt mērķtiecīgus preventīvos pasākumus un plānot ilgtermiņa risinājumus. Dažas sadarbības grupas atzina uzlabojumu nepieciešamību, uzsverot vajadzību organizēt regulāras sanāksmes tieši stratēģisko jautājumu izskatīšanai. Kāds respondents norādīja, ka būtiska ir ne sanāksmju regularitāte neatkarīgi no operatīvo gadījumu slodzes, bet arī skaidra darba kārtība un prioritizācijas kritēriju noteikšana stratēģisko jautājumu izvērtēšanai. Tāpat nepieciešams nodrošināt plašāku speciālistu un institūciju pārstāvju iesaisti, tostarp piesaistot ekspertus ārpus sadarbības grupas sastāva, kā arī stiprināt priekšizpētes un informācijas apmaiņas mehānismus, lai lēmumi būtu balstīti datos. Kāda cita sadarbības grupa vērsa uzmanību uz nepieciešamību stiprināt tās lomu stratēģiskajā plānošanā, sagatavojot priekšlikumus pašvaldības vadībai, nodrošinot regulāru dalību politikas plānošanas dokumentu izstrādē, kā arī ieviešot sistemātisku lēmumu izpildes uzraudzību. Papildus tika uzsvērts analītisko datu un aptauju metožu nozīmīgums ilgtermiņa rīcības plānu un algoritmu pilnveidē.

Cits respondents kā būtisku trūkumu minēja nepieciešamību izstrādāt Bērnu tiesību aizsardzības programmu, lai nodrošinātu bērnu drošību un labklājību novadā. Savukārt atsevišķu respondentu sniegtā informācija fokusējās tikai uz individuālu gadījumu izskatīšanas praksi pašvaldībā, nevis sistēmiskiem secinājumiem. Lai gan nepieciešamo resursu un problēmjautājumu

identificēšana individuālo gadījumu izskatīšanas ietvaros vērtējama pozitīvi, tā vienlaikus apliecina, ka visaptveroša situācijas analīze konkrētajās pašvaldībās netiek veikta un darbība primāri ir vērsta uz seku novēršanu. Vēl kāds respondents norādīja uz grūtībām pašas sadarbības grupas ietvaros, kas būtiski ietekmē stratēģisko jautājumu izskatīšanas efektivitāti, proti, vienotas sadarbības trūkumu un dažu pārstāvju pretestību pret bērnu tiesību aizsardzības plāna izstrādi pašvaldībā.

Apkopojums par galvenajiem bērnu tiesību aizsardzības sistēmas darbības šķēršļiem pašvaldībās redzams 4. attēlā.



4. attēls. Identificētās grūtības

Balstoties uz sadarbības grupu veikto situācijas analīzi, var izdalīt šādas identificētās grūtības, kas skar bērnu tiesību aizsardzības sistēmu pašvaldībās:

- **speciālistu trūkums, nepieejamība un augstā noslodze**, kas ierobežo daudzveidīgu pakalpojumu un atbalsta saņemšanas iespējas. Īpaši akcentēts kvalificētu speciālistu trūkums (psihologi, sociālie darbinieki, atkarību speciālisti, bērnu narkologi un psihiatri), kā arī nepietiekama atbalsta personāla pieejamība izglītības iestādēs (psihologi, sociālie pedagogi, pedagogu palīgi). Divi no respondentiem norādīja, ka augstā speciālistu noslodze ierobežo iespējas veikt padziļinātu darbu ar katru gadījumu un apgrūtina efektīvu informācijas apmaiņu. Cits respondents uzsvēra, ka esošais speciālistu nodrošinājums nav pietiekams, lai efektīvi un savlaicīgi reaģētu uz pieaugošo gadījumu skaitu un problēmu sarežģītību (13 respondentu atbildes);

- **starpinstitūciju sadarbības grūtības**, kas izpaužas kā novēlota vai nepilnīga informācijas sniegšana un kvalitatīvas informācijas apmaiņas trūkums. Viens no respondentiem vērsa uzmanību uz atsevišķu sadarbības grupas locekļu nevēlēšanos sadarboties ar nevalstiskā sektora organizācijām prevencijas plāna īstenošanā. Trīs respondenti akcentēja vāju sadarbību tieši ar veselības aprūpes iestādēm, savukārt divi norādīja uz atšķirīgu institūciju iesaistes līmeni gadījumu risināšanā (12 respondentu atbildes);
- **ierobežota atbalsta pakalpojumu pieejamība**, kas kavē savlaicīgu palīdzības sniegšanu ģimenēm. Respondenti īpaši norādīja uz izglītojošo pasākumu trūkumu vecākiem, kā arī uz specializētu atbalsta pasākumu nepietiekamību bērniem ar uzvedības traucējumiem, atkarības problēmām un mācīšanās grūtībām (11 respondentu atbildes);
- **vienotas izpratnes un metodiskās pieejas trūkums** starpinstitucionālo jautājumu risināšanā, kas skar arī datu pārvaldību. Respondenti norādīja uz grūtībām rīcības algoritmu piemērošanā, kā arī uz vienotas pieejas trūkumu datu apkopošanai un analīzei. Tas liecina, ka atsevišķās pašvaldībās nav kopīgas metodikas datu apstrādei un apmaiņai, kas apgrūtina objektīvu situācijas novērtēšanu jomā kopumā (9 respondentu atbildes);
- **zema vecāku vai likumisko pārstāvju motivācija** sadarbībai ar institūcijām, īpaši gadījumos, kad ģimenē pastāv ilgstošas sociālas problēmas vai nepieciešama atbalsta saņemšana ilgtermiņā. Šis faktors būtiski apgrūtina vēlamu rezultātu sasniegšanu bērnu interešu nodrošināšanā (8 respondentu atbildes);
- **nepietiekams finansējums**, kas būtiski ierobežo pašvaldības sniegto pakalpojumu apjomu un to kvalitāti (5 respondentu atbildes);
- **vienotas koordinējošās struktūras vai atbildīgās personas iztrūkums**, kas nodrošinātu visaptverošu bērnu tiesību aizsardzības jomas pārraudzību. Trīs respondenti uzsvēra, ka pašvaldībā trūkst bērnu tiesību aizsardzības speciālista, kurš pārzinātu jomu kopumā un koordinētu starpinstitūciju sadarbību (4 respondentu atbildes);
- **resursu trūkums pilnvērtīgai bērnu tiesību aizsardzības jomas analīzei**. Viens no respondentiem vērsa uzmanību uz to, ka daļība sadarbības grupā nav savienojama ar speciālistu pamatdarba slodzi. Tāpat tika izteikts viedoklis, ka sadarbības grupas vadītajam vajadzētu būt pārstāvim, kurš nav nodarbināts nevienā no sadarbības grupā pārstāvētajām institūcijām (3 respondentu atbildes);
- **pieaugošs augstas sarežģītības gadījumu skaits**, kuru efektīvai risināšanai nepieciešama kompleksa un resursu ietilpīga pieeja (3 respondentu atbildes);
- **zems bērnu motivācijas līmenis** un grūtības viņu iesaistīšanā problēmjautājumu risināšanā (3 respondentu atbildes).

Tāpat 10 respondenti uzsvēra prevencijas pasākumu nepietiekamu attīstību pašvaldībās, īpaši akcentējot agrīno prevenci. Tās īstenošanu būtiski ietekmē iepriekš identificētie problēmjautājumi, piemēram, nepietiekams finansējums un speciālistu trūkums. Atsevišķi respondenti norādīja arī uz grūtībām savlaicīgi identificēt pusaudžu atkarības riskus, riska ģimenes un citas problēmsituācijas.

Papildus septiņi respondenti izcēla jomas, kurās identificētas nozīmīgas grūtības, piemēram, nepietiekama ārpusģimenes aprūpes sistēmas kapacitāte (audžuģimeņu, aizbildņu un viesģimeņu trūkums, nepietiekams atbalsts bērnu ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzējiem); izaicinājumi pirmsskolas izglītības iestāžu diennakts grupu pakalpojuma izmantošanā; iekļaujošās izglītības problēmjautājumi. Tāpat kā aktuāla problēma tiek minēta fiziskā un emocionālā vardarbība izglītības iestādēs un izglītojamo neattaisnotie kavējumi.

Apkopotā informācija liecina, ka pašvaldības saskaras ar būtiskiem izaicinājumiem, īstenojot Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktos pienākumus. Sistemātiskas situācijas analīzes iztrūkums vai tās veikšana nepietiekamā apjomā, kā arī identificētās grūtības – speciālistu trūkums, ierobežota atbalsta pakalpojumu pieejamība un nepilnības starpinstiūciju sadarbībā – ietekmē preventīvo pasākumu īstenošanu un kvalitatīva atbalsta nodrošināšanu bērniem un ģimenēm. Tādējādi, lai rastu efektīvus un ilgtspējīgus risinājumus bērnu tiesību aizsardzības jomā, būtiska ir mērķtiecīga pilnveides pasākumu plānošana. Informācija par potenciālajiem stratēģiskās plānošanas un bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveides virzieniem apkopota nākamajā nodaļā.

### 3.2. Plānotie pilnveides pasākumi stratēģisko jautājumu izskatīšanai sadarbības grupā

Lai noskaidrotu kā sadarbības grupas, balstoties uz identificētajām grūtībām bērnu tiesību nodrošināšanā, paredzējušas stiprināt stratēģisko jautājumu plānošanu un izskatīšanu, veidlapā tika iekļauts jautājums par plānotajiem pilnveides pasākumiem.

5. attēlā apkopoti galvenie virzieni sadarbības grupu plānotajiem pilnveides pasākumiem stratēģisko jautājumu izvērtēšanai un bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektivitātes paaugstināšanai kopumā.



5. attēls. Plānotie pilnveides pasākumi stratēģisko jautājumu izskatīšanai sadarbības grupā

Analizējot respondentu sniegtās atbildes, secināts, ka 20 respondenti kā būtisku prioritāti izceļ **vienotu algoritmu izstrādi, institucionālo procesu pilnveidi un stratēģiskās plānošanas attīstību**. Kā galvenie darba virzieni tiek norādīti: pašvaldības normatīvā regulējuma uzlabošana (nolikumu, kārtību un instrukciju aktualizācija), metodisko materiālu izstrāde, kā arī vienotu starpinstītūciju rīcības algoritmu ieviešana praksē. Tāpat uzsvērtā nepieciešamība izstrādāt bērnu tiesību aizsardzības programmas un konkretizēt rīcības plānus. Viens no respondentiem papildus norādīja uz nepieciešamību apkopot informāciju par esošajām vadlīnijām un metodikām, lai identificētu jomas, kurās regulējums joprojām ir nepietiekams un kur nepieciešams ieviest vienotus procesus.

Apkopojot informāciju, konstatēts, ka 18 respondenti kā būtisku pilnveides pasākumu sadarbības grupas efektivitātes celšanai norādīja nepieciešamību uzlabot **sadarbības grupas darba organizāciju** stratēģiskās plānošanas stiprināšanai bērnu aizsardzības jomā. Īpaši tika akcentēti šādi aspekti:

- regulāra sanāksmju plānošana un organizēšana (stratēģisko mērķu un uzdevumu precizēšana, nodrošinot to sasaisti ar pašvaldības attīstības plānošanas dokumentiem. Respondenti uzsvēra skaidras darba kārtības, tematisko prioritāšu un sasniedzamo rezultātu nozīmi, kas ļautu sistemātiski izvērtēt stratēģiskos jautājumus neatkarīgi no operatīvo gadījumu slodzes);
- datu un informācijas analīze (sistemātiska bērnu tiesību situācijas izpēte pašvaldībā, ietverot pakalpojumu pieejamību un identificēto problemātiku. Respondenti vērsa uzmanību uz nepieciešamību veikt izpēti, izmantojot analītiskos datus un aptaujas, kā arī nodrošināt informācijas apmaiņu par starpinstītūciju ietvaros izskatītajiem gadījumiem, to virzību, panākto progresu un darba efektivitātes izvērtēšanu. Tāpat tika uzsvērts, ka regulāra tendenču analīze un risku novērtēšana nodrošinātu, ka pieņemtie lēmumi ir pamatoti ar faktiem);
- sistemātiska, datos balstīta resursu trūkuma identificēšana (iesaistīto speciālistu priekšlikumu apkopošana un pamatotu ierosinājumu iesniegšana pašvaldībai par nepieciešamajiem uzlabojumiem cilvēkresursu piesaistē, finanšu nodrošinājumā un jaunu atbalsta pakalpojumu ieviešanā);
- plašāka speciālistu un institūciju pārstāvju iesaiste stratēģisko jautājumu izvērtēšanai (sanāksmju organizēšana ar visu atbildīgo institūciju dalību, nepieciešamības gadījumā piesaistot speciālistus ārpus sadarbības grupas pamatsastāva, lai nodrošinātu kompleksu, efektīvu un koordinētu stratēģisko jautājumu risināšanu);
- stratēģisko lēmumu izpildes uzraudzība un regulāra rezultātu izvērtēšana, analizējot gan pieņemto lēmumu un sanāksmju efektivitāti, gan sasniegto progresu, lai identificētu nepieciešamos uzlabojumus vai veiktu korekcijas stratēģisko plānu īstenošanā.

Vienlaikus noskaidrots, ka 17 respondenti norādīja uz nepieciešamību **stiprināt starpinstītūciju sadarbību stratēģiskā līmenī**. Kā būtiski pilnveides virzieni tika izcelti starpinstītūciju informācijas apmaiņas risinājumi efektīvai komunikācijai un vienotas izpratnes veicināšana par bērnu labāko interešu principu un pašvaldības attīstības prioritātēm. Tāpat respondenti uzsvēra nepieciešamību regulāri organizēt starpinstītūciju diskusijas par aktuāliem bērnu interešu nodrošināšanas jautājumiem, kā arī skaidri definēt iesaistīto institūciju kompetenci un atbildību stratēģisko jautājumu risināšanā. Minētais respondentu ieskatā sekmētu ilgtspējīgas un mērķtiecīgas pašvaldības atbalsta sistēmas izveidi.

Tāpat noskaidrots, ka 12 respondenti kā vienu no galvenajām prioritātēm izvirzīja **preventīvo pasākumu plānošanu un īstenošanu**, kas vērsti uz savlaicīgu risku identificēšanu un to ietekmes

mazināšanu ilgtermiņā, kā arī mērķtiecīgu atbalsta pasākumu un pakalpojumu attīstību bērniem un ģimenēm.

Noskaidrots, ka 10 respondenti kā būtisku pilnveides pasākumu plāno **pašvaldību atbalsta pakalpojumu attīstību un pilnveidi**, fokusējoties uz šādām prioritātēm:

- ārpusģimenes aprūpes sistēmas attīstīšana (jaunu audžuģimeņu un aizbildņu piesaiste pašvaldībā; pabalstu apmēra pārskatīšana audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu izveide, prioritāri nodrošinot aprūpi mazās grupās);
- specializētu pakalpojumu pieejamība noteiktām bērnu grupām: atbalsta pilnveide bērniem ar specifiskām vajadzībām (uzvedības vai atkarību problēmas, likumpārkāpumu izdarīšanas risks, funkcionālie traucējumi) un viņu ģimenēm;
- agrīnās preventīvas stiprināšana (jaunu pakalpojumu izveide vai esošo pilnveide, lai savlaicīgi identificētu un novērstu sociālo risku attīstību ģimenēs ar bērniem).

Apkopojot sadarbības grupu sniegtos priekšlikumus, noskaidrots, ka seši respondenti uzsvēra nepieciešamību paplašināt vecāku izglītošanas un atbalsta pasākumus, vienlaikus veicinot vecāku aktīvu līdzdalību un atbildības uzņemšanos bērnu tiesību aizsardzības jautājumu risināšanā. Tikai divi respondenti kā prioritāti izcēla arī pašu bērnu līdzdalības veicināšanu, nodrošinot viņiem iespēju paust viedokli un līdzdarboties lēmumu pieņemšanas procesos.

Analizējot sniegtās atbildes, secināts, ka pieci respondenti par būtisku prioritāti uzskata institucionālās kapacitātes stiprināšanu, kas ietver sadarbības grupas un citu iesaistīto speciālistu profesionālo pilnveidi (regulāra dalība apmācībās, semināros), kā arī pieredzes apmaiņas organizēšanu ar citām pašvaldībām labās prakses pārņemšanai. Respondentu ieskatā šādi pasākumi uzlabotu starpinstitūciju sadarbību un pilnveidotu komunikācijas prasmes.

Konstatēts, ka trīs respondenti norādīja uz plānotiem sabiedrības informēšanas pasākumiem. Vienlaikus divi respondenti aktualizēja tādus būtiskus pilnveides virzienus kā internātu problemātiku un diennakts grupu nepieciešamības un lietderības izvērtēšanu pirmsskolas izglītības iestādēs. Šajā kontekstā plānots apkopot un analizēt informāciju par izglītojamo skaitu un iemesliem, kuru dēļ bērni mācību nedēļas laikā paliek internātā vai diennakts grupās. Savukārt trīs respondenti vērsa uzmanību uz citiem pilnveides pasākumiem, piemēram, transporta sistēmas uzlabošanu bērniem, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, bet dzīvo tālu no izglītības iestādēm, kā arī skolēnu drošības veicināšanu, iesaistot izglītības iestādes Ceļu satiksmes drošības direkcijas īstenotajā projektā par velosipēda vadītāja apliecības ieguvu. Tāpat divi respondenti akcentēja nepieciešamību analizēt gadījumus, kas saistīti ar regulāriem un neattaisnotiem izglītības iestāžu kavējumiem.

Apkopotās respondentu atbildes par plānotajiem pilnveides pasākumiem sniedz visaptverošu ieskatu par nepieciešamajiem uzlabojumiem, kas vērsti uz institucionālo procesu pilnveidi un stratēģiskās plānošanas attīstību, starpinstitūciju sadarbības stiprināšanu, kā arī preventīvo pasākumu un pakalpojumu pieejamības paplašināšanu. Šo pasākumu kopums ir vērsts uz bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektivitātes paaugstināšanu pašvaldībās kopumā.

## 4. Pašvaldībās analizētās bērnu tiesību aizsardzības jomas, identificētās problēmas un priekšlikumi situācijas uzlabošanai

Sadarbības grupu un tajās iesaistīto speciālistu profesionālās darbības jomas ir tādas, ka šo speciālistu redzeslokā nonāk visaktuālākās problēmsituācijas bērnu tiesību aizsardzībā, kas izriet no visām pašvaldību atbildības jomām. Tieši pašvaldība pārzina bērnu skaitu savā teritorijā, vecumposmus, ģimeņu sociālo situāciju un spēj visprecīzāk identificēt problēmjautājumus atbilstoši faktiskajai situācijai, tai skaitā:

- pārzina izplatītākos bērnu tiesību pārkāpumus, tostarp ģimenēs, izglītības iestādēs, sabiedriskajās vietās, atpūtas un brīvā laika pavadīšanas vietās. Ir “lietas kursā” par veiktajiem, plānotajiem preventīvajiem pasākumiem;
- zina iedzīvotāju vajadzības – psihosociālā palīdzība, ārpusģimenes aprūpe, izglītības pieejamība, veselības aprūpe, transports un infrastruktūra;
- ir informēta par pašvaldības teritorijā strādājošo valsts un pašvaldību institūciju veiktspēju un vajadzībām, piemēram, – darbinieku skaitu un slodzi, prasmēm un zināšanām, savu kompetenču apzināšanos, iespējām nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus un finansējuma pietiekamību<sup>20</sup>.

Lai iegūtu detalizētāku pārskatu par bērnu aizsardzības jomas analīzi pašvaldībā, kas ietver būtisku bērnu tiesību aizsardzības rādītāju, tendenču un aktuālu problēmsituāciju izvērtējumu, kā arī stratēģiskos risinājumus, sadarbības grupām tika lūgts uzskaitīt analizētās jomas, kā arī sniegt informāciju par sanāksmēs apspriestajiem jautājumiem vai tendencēm un identificētajām problēmām konkrētajā jomā. Tāpat sadarbības grupas tika aicinātas fiksēt priekšlikumus situācijas uzlabošanai un sistēmisku problēmu risināšanai, tostarp tos, kas sniegti pašvaldībai situācijas pilnveidei vietējā mērogā.

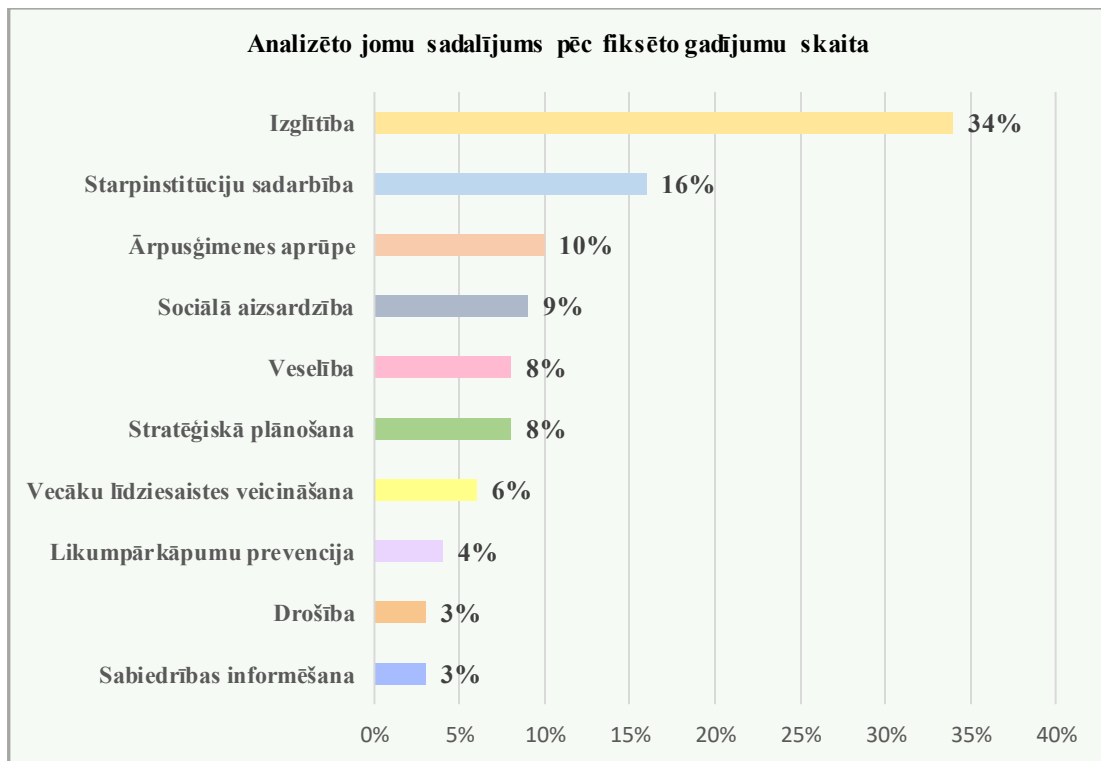
Kopumā informāciju par analizējamām jomām sniegušas 33 sadarbības grupas, fiksējot 110 gadījumus, kuros veikts situācijas izvērtējums, analizēti dati un tendences vai apspriesti problēmjautājumi un iespējamie risinājumi. Šie gadījumi kopumā aptver 10 prioritārās jomas, kas skar bērnu tiesību aizsardzības jautājumus (skat. 6. attēlu). Pārējās sadarbības grupas pārskata gada ietvaros nav skatījušas stratēģiskos jautājumus vai nav sniegušas atbildi.



6. attēls. Analizētās bērnu tiesību aizsardzības jomas

<sup>20</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 11.lpp.

Zemāk, 6. diagrammā attēlots analizēto jomu procentuālais sadalījums pēc fiksēto gadījumu skaita, uzskatāmi parādot, kurām jomām speciālisti veltījuši vislielāko uzmanību.



6. diagramma

Izvērtējot apkopoto informāciju par 110 fiksētajiem gadījumiem, secināts, ka visvairāk analizēta **izglītības joma** (34%). Ievērojama uzmanība veltīta arī **starpinstitutionu sadarbībai** (16%), kam seko **ārpusģimenes aprūpe** (10%), **sociālā aizsardzība** (9%), **veselība** (8%) un **stratēģiskās plānošanas jautājumi** (8%). Tāpat analizētas arī citas jomas: **vecāku līdziesaistes veicināšana** (6%), **likumpārkāpumu prevencija** (4%), **drošība** (3%) un **sabiedrības informēšana** (3%). Šāds sadalījums apliecina, ka izglītības joma pārskata gadā bijusi galvenais virziens, uz kuru fokusējušās pašvaldības, vērtējot situāciju un identificējot problēmjautājumus.

Turpinājumā apkopota izvērsta informācija pa jomām, izceļot tos sanāksmēs izskatītos jautājumus, identificētās problēmas un risinājumus, kas aktualizēti sadarbības grupās un iezīmē būtiskākos sistēmiskos izaicinājumus bērnu tiesību aizsardzībā.

Datu apkopojums ietverts no 1. līdz 6. tabulai. Tajās apkopoti apspriestie jautājumi, kas sadarbības grupā aktualizēti visbiežāk, proti, jautājumi, kas fiksēti vismaz trīs reizes.

Kvadrātiekvās [...] norādīts gadījumu skaits, cik bieži attiecīgais jautājums, problēmsituācija vai risinājums minēts. Jāņem vērā, ka ne visas sadarbības grupas ir sniegušas informāciju par specifiskiem problēmjautājumiem vai iespējamiem risinājumiem.

Izglītība			
Apsprieštie jautājumi	Identificētās problēmas jomā	Priekšlikumi problēmas risinājumam	
		Sadarbības grupas ietvaros	Sniegti pašvaldībai
<b>Bērnu uzvedības traucējumu vai antisociālas rīcības mazināšana</b> [19]	<p>Nepietiekama vecāku līdziesaistīšanās bērna problēmu risināšanā, uzraudzības trūkums vai aprūpes pienākumu nepildīšana [11]</p> <p>Grūtības savlaicīgi identificēt riskus un novēlota reaģēšana [7]</p> <p>Nepietiekams atbalsta personāla nodrošinājums un ierobežota tā pieejamība izglītības iestādē [4]</p> <p>Trūkst pakalpojumi bērniem un jauniešiem [2]</p> <p>Pedagogu konsekvences trūkums noteikumu ievērošanā [1]</p>	<p>Pilnveidot atbalsta sistēmu, nodrošinot bērnu un ģimeņu vajadzību izvērtēšanu un mērķtiecīgu palīdzības sniegšanu, sekmējot tostarp vecāku līdzatbildību un sadarbību ar speciālistiem (vecāku izglītošana, mentoru piesaiste u.c.) [9]</p> <p>Stiprināt starpinstitutionālu sadarbību, uzlabojot informācijas apriti, veicinot rīcības algoritmu praktisku pielietošanu, kā arī sekmējot vienotu izpratni par rīcību uzvedības problēmu gadījumos un individuālo uzvedības plānu izstrādi un to monitoringu [8]</p> <p>Pilnveidot agrīnās preventīvas sistēmu izglītības iestādēs, sekmējot mērķtiecīgu preventīvo darbu ar ģimenēm [4]</p> <p>Saglabāt diferencētas mācību formas (specializētas klases vai grupas) un nodrošināt individuālu pieeju, piesaistot atbilstoši kvalificētu atbalsta personālu [2]</p>	<p>Stiprināt atbalsta speciālistu kapacitāti, palielinot to skaitu izglītības iestādēs un nodrošinot regulāras apmācības vienotas izpratnes veidošanai [4]</p> <p>Organizēt informatīvus un izglītojošus pasākumus vecākiem un skolēniem par uzvedības sekām, iespējamām problēmu risinājumiem u.c. [2]</p> <p>Pilnveidot starpinstitutionālās sadarbības mehānismus, ieviešot regulāru gadījumu analīzi un sanāksmju organizēšanu [1]</p>
<b>Neattaisnotu mācību kavējumu daudzums un tendences</b> [18]	<p>Nepietiekama vecāku līdzatbildība un iesaiste bērna izglītības procesa nodrošināšanā, kompetenču trūkums un ierobežoti ietekmes mehānismi darbam ar nemotivētām ģimenēm [14]</p> <p>Novēlota riska faktoru identificēšana un nepietiekama operatīva sadarbība ieilgušu problēmgadījumu risināšanā [8]</p> <p>Kavēta informācijas apmaiņa starp atbildīgajām iestādēm [2]</p> <p>Ierobežota atbalsta speciālistu pieejamība [2]</p> <p>Lēmumu pieņemšana sadarbības grupā bez pēctecīgas rīcības [1]</p> <p>Pedagogu izpratnes trūkums par problēmgadījumu specifiku un neatbilstoša rīcība situāciju risināšanā [1]</p>	<p>Atbalsta sistēmas pilnveide, nodrošinot bērnu un ģimeņu vajadzību izvērtēšanu un mērķtiecīgu palīdzības sniegšanu, sekmējot vecāku līdzatbildību un sadarbību ar speciālistiem (vecāku izglītošana, ģimenes asistentu, mentoru piesaiste, atvērto durvju pasākumu īstenošana, individuālās vai grupu konsultācijas u.c. [10]</p> <p>Stiprināt agrīnās preventīvas sistēmu izglītības iestādēs, nodrošinot savlaicīgu risku identificēšanu, mērķtiecīgu darbu ar ģimenēm un regulāru atbalsta pasākumu efektivitātes izvērtēšanu [4]</p> <p>Uzlabot starpinstitutionālu sadarbību un informācijas apriti, kā arī nodrošināt vienotu starpinstitutionālu izpratni par rīcību kavējumu gadījumos, veicinot rīcības algoritmu praktisku pielietošanu ikdienas darbā [4]</p> <p>Nodrošināt regulāru un operatīvu datu ievadi Valsts izglītības informācijas sistēmā par neattaisnotiem kavējumiem un veikt sistemātisku kavējumu tendenču un cēloņsakarību analīzi atbalsta pasākumu plānošanai [3]</p> <p>Veikt agrīnu bērnu spēju diagnostiku un savlaicīgu virzīšanu uz Pedagoģiski medicīnisko komisiju mācību programmas pielāgošanai [1]</p>	<p>Organizēt informatīvus un izglītojošus pasākumus vecākiem un skolēniem par izglītības nozīmi un preventīvas riskiem u.c. [4]</p> <p>Stiprināt atbalsta speciālistu kapacitāti, palielinot to skaitu izglītības iestādēs un nodrošinot regulāras apmācības vienotas izpratnes veidošanai [4]</p> <p>Pilnveidot starpinstitutionālās sadarbības mehānismus, tostarp ieviešot regulāru gadījumu analīzi un sanāksmju organizēšanu [3]</p> <p>Veikt regulāru Valsts izglītības informācijas sistēmas monitoringu pašvaldības līmenī un nodrošināt atbalstu iestādēm datu analīzē un preventīvajā darbā [1]</p>

### 1. tabula. Izglītība

Izvērtējot sadarbības grupu sniegto informāciju, secināms, ka sanāksmēs visbiežāk tika izskatīti jautājumi, kas attiecas uz izglītības jomu (37 gadījumi) un prasa starpinstitutionālu pieeju. Sadarbības grupas visvairāk apspriedušas bērnu uzvedības problēmas un antisociālu rīcību, tostarp agresijas, vardarbības un atkarību izraisīto vielu lietošanas gadījumus. Vienlaikus aktualizēts

jautājums par sistemātiskiem neattaisnotiem mācību kavējumiem, kas tieši ietekmē bērnu tiesību uz izglītību nodrošināšanu.

Abos minētajos gadījumos kā galvenā problēma identificēta nepietiekama vecāku līdziesaistīšanās: uzraudzības trūkums, aprūpes pienākumu nepildīšana, kā arī kompetenču trūkums. Respondenti īpaši uzsvēra vecāku nesadarbošanos ar izglītības iestādi, nespēju motivēt bērnu un situācijas, kad vecāki neatzīst problēmas esamību vai izvairās no saziņas. Kā būtisku trūkumu respondenti akcentēja arī novēlotu riska faktoru identificēšanu un nepietiekami operatīvu sadarbību ieilgušu gadījumu risināšanā, kas norāda uz nepieciešamību stiprināt agrīnās prevencijas darbu izglītības iestādēs.

Kā galvenos risinājumus sadarbības grupas uzsvēra starpinstitūciju sadarbības uzlabošanu, agrīnās prevencijas sistēmas stiprināšanu un bērna un ģimeņu vajadzībām atbilstošu atbalsta pasākumu nodrošināšanu. Pašvaldībām sniegtie priekšlikumi fokusējas uz atbalsta speciālistu kapacitātes stiprināšanu un izglītojošu pasākumu organizēšanu vecākiem un bērniem. Papildus 1.tabulā minētajam apspriesti arī jautājumi par preventīvo atbalstu riska ģimenēm izglītojamo priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risku mazināšanai, iekļaujošās izglītības īstenošanu, kā arī skolēnu nodarbinātības un nometņu pieejamības paplašināšanu.

<b>Starpinstitūciju sadarbība</b>			
<b>Apsprieštie jautājumi</b>	<b>Identificētās problēmas jomā</b>	<b>Priekšlikumi problēmas risinājumam</b>	
		<b>Sadarbības grupas ietvaros</b>	<b>Sniegti pašvaldībai</b>
<b>Starpinstitūciju sadarbības stiprināšana</b> [18]	<p>Novēlota risku identificēšana un kavēta informācijas apmaiņa par bērna tiesību pārkāpumiem [7]</p> <p>Nepietiekama komunikācija starp iesaistītajām pusēm [5]</p> <p>Vienotas izpratnes un koordinētas rīcības trūkums komplicētos gadījumos [4]</p> <p>Neskaidri rīcības algoritmi vai vienotas izpratnes trūkums par to praktisko piemērošanu [3]</p>	<p>Izskatīt un apspriest rīcības algoritmu piemērošanu praksē vai tos pilnveidot, kā arī sagatavot informatīvos materiālus speciālistiem par riska pazīmju atpazīšanu [7]</p> <p>Organizēt regulāras tikšanās vai sanāksmes aktuālu jautājumu un komplicētu gadījumu izskatīšanai, kā arī savlaicīgas informācijas apmaiņas nodrošināšanai [5]</p> <p>Nodrošināt regulāras mācības un pieredzes apmaiņas pasākumus sadarbības grupas pārstāvjiem vienotas izpratnes veicināšanai [3]</p> <p>Aktualizēt pašvaldības starpinstitūciju sadarbības kārtību [2]</p> <p>Stiprināt sadarbību ar jauniešu centriem kā atbalsta resursu riska grupu jauniešiem un ar ģimenes ārstiem bērnu tiesību aizsardzības jautājumos [2]</p>	<p>Nodrošināt regulāru un stingri reglamentētu informācijas apmaiņu starp iestādēm, nosakot konkrētus termiņus un atbildības jomas [3]</p> <p>Organizēt un finansēt speciālistu kopīgas apmācības, pieredzes apmaiņu un regulāras supervīzijas [3]</p> <p>Ieviest vienotu informācijas apmaiņas sistēmu [1]</p>

**2. tabula. Starpinstitūciju sadarbība**

Apkopojot informāciju par starpinstitūciju sadarbību (minēta 18 reizes), konstatēts, ka sadarbības grupas par prioritāru jautājumu atzīst sadarbības stiprināšanas jautājumus. Kā galvenās sadarbības problēmas respondenti uzsvēra novēlotu risku identificēšanu, kas tika akcentēta kā būtiska arī izglītības jomā, kavētu informācijas apmaiņu un nepietiekamu komunikāciju starp institūcijām, kā arī vienotas izpratnes trūkumu. Lai to risinātu, sadarbības grupas kā prioritāti izvirzīja pieejamo rīcības algoritmu izskatīšanu un ieviešanu praksē vai to aktualizēšanu, kā arī regulāras speciālistu sanāksmes, savukārt pašvaldībai tika rekomendēts nodrošināt stingrāk reglamentētu informācijas aprites kārtību un finansēt kopīgas speciālistu mācības.

Ārpusģimenes aprūpe			
Apspriešie jautājumi	Identificētās problēmas jomā	Priekšlikumi problēmas risinājumam	
		Sadarbības grupas ietvaros	Sniegti pašvaldībai
<b>Ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšana un attīstība [9]</b>	<p>Nepietiekams audžuģimeņu, aizbildņu skaits ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma nodrošināšanai pašvaldībā [9]</p> <p>Brīvu vietu trūkums bērnu aprūpes iestādēs un krīzes centros, kā arī ģimeniskai videi pietuvinātu institucionālas aprūpes pakalpojumu trūkums [8]</p> <p>Iedzīvotāju neieinteresētība, motivācijas trūkums kļūt par uzņemošo ģimeni [1]</p> <p>Nepilnīgi atbalsta mehānismi esošajiem aprūpes sniedzējiem, īpaši, nepietiekams finansiālais un profesionālais atbalsts audžuģimenēm un aizbildņiem intensīvam darbam ar augsta riska pusaudžiem [1]</p> <p>Bērņa vajadzību savlaicīgas izvērtēšanas trūkums [1]</p>	<p>Veikt preventīvo darbu ar sociālā riska ģimenēm bērnu izņemšanas risku mazināšanai, kā arī stiprināt bāriņtiesas, sociālā dienesta un atbalsta centru sadarbību regulārās tikšanās vai gadījumu izvērtēšanas sanāksmēs [3]</p> <p>Organizēt kampaņas viesģimeņu un audžuģimeņu piesaistei, kā arī stiprināt esošo aprūpētāju kapacitāti uzņemties rūpes par bērniem, kuriem nepieciešams individualizēts atbalsts uzvedības vai veselības traucējumu dēļ [2]</p>	<p>Nodrošināt papildu atbalstu audžuģimenēm, aizbildņiem, tostarp pārskatīt pašvaldības sniegtā finansējuma apmēru audžuģimenēm, rodot iespēju palielināt pabalstus bērna uzturam un individuālo vajadzību nodrošināšanai [4]</p> <p>Izvērtēt iespējas un plānot resursus ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu (grupu mājas, dzīvokļi) izveidei novadā [4]</p> <p>Izvērtēt ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra izveides lietderību un pieejamos resursus novadā [1]</p> <p>Izstrādāt un apstiprināt ārpusģimenes aprūpes sistēmas attīstības plānu [1]</p>

3. tabula. Ārpusģimenes aprūpe

Ārpusģimenes aprūpes jomā (fiksēta 11 reizes) gandrīz visi apspriešie jautājumi skar ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu un attīstību. Proti, sadarbības grupas, vērtējot situāciju pašvaldībā, konstatējušas kritisku situāciju attiecībā uz audžuģimeņu un aizbildņu trūkumu, kas liedz iespēju bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem nodrošināt ģimenisku vidi.

Respondenti īpaši uzsvēra grūtības atrast audžuģimeni pusaudžiem, bērniem ar uzvedības problēmām, vienas ģimenes bērniem, kurās ir trīs un vairāk bērni. Viens no respondentiem norādīja arī uz izveidojušos situāciju, ka audžuģimenes uzņem ģimenē bērnus atkarībā no tā, kura pašvaldība maksā lielāku pabalstu. Tāpat sadarbības grupas akcentēja brīvu vietu trūkumu bērnu aprūpes iestādēs un krīzes centros, kā arī ģimeniskai videi pietuvinātu institucionālas aprūpes pakalpojumu nepieejamību. Respondenti uzvēra nepieciešamību pēc preventīvā darba veikšanas ar sociālā riska ģimenēm, starpīnstitūciju sadarbības stiprināšanas, tostarp ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem, izvērtējot bērna vajadzības un kopīgi meklējot risinājumus piemērotas aprūpes nodrošināšanai, kā arī kampaņām jaunu uzņemošo ģimeņu piesaistei un esošo aprūpētāju atbalstam. Savukārt pašvaldībām sniegti priekšlikumi pārskatīt finansiālo atbalstu audžuģimenēm un plānot resursus ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu izveidei pašvaldībā.

Papildus 3. tabulā fiksētajam, respondenti apsprieda arī jautājumus par bērnu aprūpes iestādes sadarbību ar izglītības iestādēm un sociālo korekcijas programmu īstenošanu bērniem, kā arī sociālo garantiju un atbalsta pasākumu nodrošināšanu bērniem ārpusģimenes aprūpē un jauniešiem pēc pilngadības sasniegšanas.

Sociālā aizsardzība			
Apsprieštie jautājumi	Identificētās problēmas jomā	Priekšlikumi problēmas risinājumam	
		Sadarbības grupas ietvaros	Sniegti pašvaldībai
Atbalsta pakalpojumu un speciālistu pieejamība un pakalpojumu sistēmas pilnveide mērķgrupām ar specifiskām vajadzībām un sociālā riska situācijās (piemēram, bērni ar antisociālu uzvedību, atkarībām, invaliditāti, kā arī gadījumos, kad nētiel pildīti bērna aprūpes pienākumi) [7]	Nepietiekams specializēto pakalpojumu klāsts un ierobežota pieejamība (garas rindas), kas apgrūtina efektīvu preventīvu un atbalsta pasākumu īstenošanu bērniem ar atkarībām, uzvedības traucējumiem un smagiem funkcionāliem traucējumiem [5]	Publiskot informāciju par pieejamiem valsts un pašvaldības pakalpojumiem, atbalsta programmām ģimenēm, to saņemšanas kārtību un nodrošināt šīs informācijas regulāru aktualizēšanu [2]	Veicināt bērnu tiesību aizsardzībā iesaistīto institūciju darbinieku vienotu izpratni bērnu tiesību aizsardzības jautājumu risināšanā [1]
	Speciālistu trūkums, kas kavē savlaicīgu palīdzību un rezultējas ar fokusēšanos uz krīzes situācijām, nevis preventīvo pasākumu īstenošanu [2]	Nodrošināt LR tiesībsarga rekomendāciju izpildi un sagatavot ziņojumu par pašvaldībā paveikto un plānoto rīcību atbalsta nodrošināšanai bērniem, kuri lieto atkarību izraisošas vielas [2]	Veikt sociālo darbinieku noslodzes izvērtējumu, pārskatīt atalgojuma likmes un izstrādāt motivācijas sistēmu jaunu speciālistu piesaistei un esošo noturēšanai [1]
	Nepietiekama informācija ģimenēm par pieejamiem atbalsta pakalpojumiem bērniem ar invaliditāti [1]	Virzīt iniciatīvu par speciālistu piesaistes mehānismu izstrādi un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra izveidi pašvaldībā pakalpojumu pieejamības uzlabošanai [1]	Paplašināt atbalsta instrumentus gan speciālistu piesaistei, gan ģimeņu vajadzību nodrošināšanai (pabalsti, programmas, dalība projektos) [1]
	Grūtības savlaicīgi identificēt atkarību riskus un nepietiekama pašvaldības policijas iesaiste prevencijā [1]	Stiprināt sadarbību ar bērnu aprūpes iestādi par sociālās aprūpes pakalpojumu pieejamību bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem krīzes situācijās un neilgi pirms, kā arī pēc pilngadības sasniegšanas [1]	

4. tabula. Sociālā aizsardzība

Sociālās aizsardzības jomā (minēts 10 reizes) lielākoties apsprieštie jautājumi par atbalsta pakalpojumu pieejamību bērniem un ģimenēm. Kā galveno grūtību respondenti minēja nepietiekamu specializēto pakalpojumu klāstu un ierobežotu pieejamību, kas kavē savlaicīgas palīdzības sniegšanu un īpaši skar bērnus ar atkarības problēmām, uzvedību traucējumiem un īpašām vajadzībām. Kā būtiskākie risinājumi tika minēti speciālistu piesaistes mehānismi un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra izveide, kā arī informācijas publiskošana par atbalsta iespējām ģimenēm.

Papildus 4. tabulā norādītajam divas sadarbības grupas izskatīja arī jautājumu par vecāku konfliktējošām savstarpējām attiecībām, norādot uz nepietiekamām vecāku prasmēm konstruktīvai problēmsituāciju risināšanai un akcentējot atbilstošu speciālistu piesaistes nepieciešamību, lai mazinātu konfliktu eskalāciju un stiprinātu vecāku kompetences.

Tāpat divas sadarbības grupas aktualizēja tādu būtisku jautājumu kā pirmsskolas izglītības iestāžu diennakts grupu pakalpojuma ilgstošu izmantošanu, uzsverot nepieciešamību analizēt pakalpojuma izmantošanas iemeslus, kā arī izvērtēt diennakts grupu pakalpojuma lietderību pašvaldības izglītības iestādēs.

Veselība			
Apsprieštie jautājumi	Identificētās problēmas jomā	Priekšlikumi problēmas risinājumam	
		Sadarbības grupas ietvaros	Sniegti pašvaldībai
<b>Pasākumi bērnu aizsardzībai no narkotisko u.c. atkarību izraisošo vielu izplatīšanas un lietošanas, kā arī atkarības no viedierīcēm [8]</b>	<p>Atkarību izraisošo vielu lietošana izglītības iestāžu telpās un teritorijā [6]</p> <p>Vecāku kapacitātes trūkums un nepietiekama uzraudzība [2]</p> <p>Nepietiekami instrumenti, un specializētās programmas, lai efektīvi īstenotu preventīvus un atbalsta pasākumus [1]</p> <p>Lauku un attālo reģionu ģimenēm grūtības saņemt pakalpojumus [1]</p> <p>Neskaidra rīcības kārtība gadījumos, kad rodas aizdomas par vielu izešanu vai lietošanu izglītības iestādē [1]</p> <p>Identificēta smēķēšanas elektroierīču nodošanas urnu pieejamība nepiederošām personām, kas apdraud bērnu drošību un neizslēdz ierīču lietošanu atkārtoti [1]</p>	<p>Nodrošināt specializēta atbalsta un speciālistu pieejamību novadā, kā arī īstenot informatīvās aktivitātes, sniedzot nepieciešamo palīdzību bērniem un vecākiem [3]</p> <p>Izstrādāt un ieviest vienotu rīcības algoritmu iesaistītajām institūcijām operatīvai reaģēšanai krīzes situācijās un gadījumos, kad konstatēts vielu lietošanas fakts vai pamatotas aizdomas par to [2]</p> <p>Rosināt izveidot novada bērnu uzticamības tālrūni un klātienē atbalsta punktus novadā, nodrošinot operatīvu psiholoģisko palīdzību un atbalstu bērniem problēmsituāciju risināšanai [1]</p> <p>Sagatavot un nosūtīt aicinājumu atkritumu apsaimniekotājiem un lielākajiem tirdzniecības tīkliem nodrošināt slēgta tipa elektroierīču savākšanas urnas, novēršot ierīču otrreizējas ieguves un lietošanas riskus [1]</p>	<p>Specializēto atbalsta pakalpojumu un speciālistu pieejamības nodrošināšana novadā [2]</p> <p>Aktīvāka preventīvā darba nodrošināšana: sistēmiskas kontroles pasākumu ieviešana izglītības iestādēs; izglītojošu aktivitāšu organizēšana jauniešiem par atkarību ietekmi uz veselību [2]</p> <p>Atjaunot ārstniecības iestādē laboratorisko testēšanu pārbaudei uz alkohola, narkotisko vai apreibinošo vielu lietošanu, kā arī nodrošināt sertificēta personāla pieejamību, tostarp darbam ar bērniem [1]</p> <p>Rosināt finansējuma plānošanu testēšanas līdzekļu (eksprestestu) iegādei un izsniegšanai izglītības iestādēm [1]</p>
<b>Atbalsts jauniešiem ar mentālās veselības problēmām [3]</b>	<p>Pieaugot jauniešu skaitam ar mentālās veselības traucējumiem, identificēts kvalificētu speciālistu trūkums atbalsta nodrošināšanai [2]</p> <p>Vecāku prasmju un kompetenču trūkums [1]</p>	<p>Ieviest regulāru starpinstiuciju sadarbības mehānismu krīzes gadījumu operatīvai risināšanai [1]</p> <p>Attīstīt jauniešu vajadzībām atbilstošas mācību programmas [1]</p> <p>Nodrošināt specializēta atbalsta pieejamību novadā, iniciējot Pusaudžu resursu centra filiāles izveidi [1]</p>	<p>Nodrošināt finansējumu izglītības iestāžu atbalsta personāla amata vietu palielināšanai un konkurētspējīgam atalgojumam [1]</p> <p>Saglabāt mazās skolas lauku teritorijās [1]</p> <p>Atbalstīt nevalstisko organizāciju iesaisti darbā ar specifiskām mērķa grupām un mācību programmu attīstīšanu [1]</p>

5. tabula. Veselība

Veselības jomā (fiksēta deviņas reizes) sadarbības grupas uzmanību veltījušas jautājumiem par bērnu aizsardzību no narkotisko u.c. atkarību izraisošo vielu izplatīšanas un lietošanas, kā arī atbalstam jauniešiem ar mentālās veselības problēmām, konstatējot nepieciešamību pēc stingrākas kontroles izglītības iestāžu teritorijās un specializēta atbalsta un speciālistu pieejamības, kā arī vienotu rīcības algoritmu izstrādes iesaistītajām institūcijām un aktīvāka preventīvā darba nodrošināšanas.

Vecāku līdziesaistes veicināšana			
Apsprieštie jautājumi	Identificētās problēmas jomā	Priekšlikumi problēmas risinājumam	
		Sadarbības grupas ietvaros	Sniegti pašvaldībai
Vecāku līdziesaiste bērna izglītības un audzināšanas procesā, motivācija piedalīties atbalsta pasākumos, līdzdalība lēmumu pieņemšanā, kā arī efektīva informācijas apmaiņa un sadarbība ar institūcijām [7]	<p>Nepietiekama vecāku izpratne par līdziesaistes nozīmi un uzticēšanās trūkums institūcijām, neregulāra sadarbība ar institūcijām, tostarp zema motivācija piedalīties atbalsta pasākumos, kā arī problēmu noliegums un novēlota palīdzības meklēšana [7]</p> <p>Vecāku pasivitāte un motivācijas trūkums iesaistīties bērna izglītības un audzināšanas procesā [2]</p>	<p>Organizēt regulārus informatīvus un izglītojošus pasākumus vecākiem un nodrošināt aktuālu informatīvo materiālu pieejamību par bērna atbalstīšanu, sadarbību ar izglītības iestādi un pašvaldības sniegtajiem pakalpojumiem [4]</p> <p>Attīstīt un nodrošināt vecāku atbalsta programmu un atbalsta grupu pieejamību, vienlaikus veicinot abpusēju, uz individuālu pieeju balstītu sadarbību starp ģimeni un institūcijām [3]</p>	<p>Sistemātiski nodrošināt daudzveidīgus un preventīvus pasākumus vecāku kompetenču stiprināšanai, regulāri veicot ģimeņu vajadzību apzināšanu mērķtiecīgāka atbalsta plānošanai [3]</p> <p>Nodrošināt regulāru, aktuālu un vecākiem viegli pieejamu informācijas apriti pašvaldības digitālajos resursos, kā arī sagatavot vai aktualizēt informatīvus materiālus par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem [2]</p>

6.tabula. Vecāku līdziesaistes veicināšana

Vecāku līdziesaistes jomā (minēta septiņos gadījumos) kā būtiskākais šķērslis identificēta nepietiekama vecāku izpratne par līdziesaistes nozīmi un neregulāra sadarbība ar institūcijām, tai skaitā motivācijas trūkums piedalīties atbalsta pasākumos. Sadarbības grupas uzsver nepieciešamību pēc regulāriem izglītojošiem pasākumiem un individuālas pieejas ģimeņu motivēšanai, kā arī informatīvo materiālu pieejamības.

Apkopojot informāciju, konstatēts, ka 10 gadījumos sadarbības grupas sanāksmēs **izskatīja arī citus jautājumus**, kas skar tādas jomas kā **sabiedrības informēšana, drošība un likumpārkāpumu prevencija**. Proti, četros gadījumos sadarbības grupas sanāksmēs izskatīja jautājumu par likumpārkāpumu prevencijas sistēmas pilnveidi un sociālās korekcijas pakalpojumu efektivitāti, kā būtisku nepieciešamību uzsverot gan datu apkopošanu un analīzi par sociālās uzvedības korekcijas programmām un to efektivitāti pašvaldībā, gan risinājumu meklēšanu preventīvo pasākumu bērnu likumpārkāpumu mazināšanai īstenošanai, dažādojot prevencijas pasākumu piedāvājumu, veicot izglītojošos pasākumus un organizējot reidus izglītības iestādēs un to tuvumā nepilngadīgo likumpārkāpumu prevencijai, atkarību izraisošu vielu lietošanas un sabiedriskās kārtības noteikumu ievērošanas kontrolei. Tāpat trīs gadījumos sadarbības grupas identificēja nepietiekamu sabiedrības izpratni par bērnu tiesību aizsardzību, tostarp vardarbības veidiem, kas veicina iedzīvotāju pasivitāti ziņošanā par bērnu tiesību pārkāpumiem, kā arī novēlotu vēršanos pēc palīdzības, ierobežotu finansējumu sabiedrības informēšanas aktivitātēm, vienotas un plaši pieejamas informācijas trūkumu par atbalsta mehānismiem. Sadarbības grupas konstatēja nepieciešamību pēc vienota sabiedrības informēšanas plāna izstrādes, kas paredz efektīvu pašvaldības informatīvo resursu izmantošanu, regulāru kampaņu un izglītojošu pasākumu organizēšanu mērķa grupām, kā arī aktuālu informatīvo materiālu pieejamību digitālā un drukātā formātā. Tostarp trīs gadījumos sadarbības grupas aktualizēja jautājumu par drošību izglītības iestādēs, uzsverot vajadzību pēc vienotu rīcības algoritmu ieviešanas drošības garantēšanai, proti, nepiederošu personu uzturēšanās kontrolei, kā arī atkarību izraisošu vielu, ieroču vai citu bīstamu priekšmetu aprites un lietošanas uzraudzībai izglītības iestādēs. Pašvaldībām sniegtie priekšlikumi ietver drošības infrastruktūras modernizēšanu (videonovērošana, namruņi).

Papildus specifisko jomu analīzei, sadarbības grupas (8% no visiem gadījumiem) sanāksmēs izskatīja arī stratēģiskās plānošanas jautājumus:

- Bērnu tiesību aizsardzības programmas un rīcības plāna izstrāde vai aktualizācija, kā arī izpildes virzība, uzraudzība un progresa izvērtēšana;
- seksuālās vardarbības prevencijas plāna izstrāde;
- aktualizēts jautājums par Bērnu tiesību aizsardzības speciālista amata vietas izveidošanu.

Saskaņā ar noteikumos paredzēto<sup>21</sup> sadarbības grupa sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā. Labklājības ministrija minētos priekšlikumus virza izskatīšanai Bērnu lietu sadarbības padomē, (turpmāk – Padome), kas ir konsultatīva koleģiāla institūcija, kuras mērķis ir veicināt vienotu izpratni par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu pašvaldību un valsts rīcībpolitikās, kā arī veicināt institūciju, tai skaitā sadarbības grupu, saskaņotu darbību bērnu tiesību aizsardzībā.

Padomei ir uzdevums izskatīt sadarbības grupu sniegtos priekšlikumus tiesību aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī citu valsts un pašvaldību institūciju un nevalstisko organizāciju priekšlikumus. Pēc šo priekšlikumu izskatīšanas un izvērtēšanas padome sniedz šos priekšlikumus iekļaušanai politikas attīstības dokumentos (stratēģijās, plānos, koncepcijās un citos) un tiesību aktos. Tādējādi Bērnu lietu sadarbības padome ir pašvaldību sadarbības grupu atbalsta resurss, kas dod iespēju:

a) balstoties uz sadarbības grupas identificēto attīstāmo praksi, ietvert nozares politikās un, ja nepieciešams, arī tiesību aktos inovatīvas pieejas bērnu tiesību aizsardzībā;

b) informēt valsts pārvaldes, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvjus par sadarbības grupā identificētiem aktuāliem jautājumiem, apspriest tos, uzklaut dažādus viedokļus [...];

c) sniegt priekšlikumus, kas veicina sadarbības grupu dalībnieku informētību par bērnu tiesību aizsardzības nozares attīstību un profesionālās pilnveides procesa plānošanu<sup>22</sup>.

Veidlapā ietverta sadaļa par priekšlikumiem Labklājības ministrijai identificēto grūtību risināšanai. Apkopojot informāciju, konstatēts, ka lielākā daļa, proti, 27 respondenti pārskata periodā nav vērsušies Labklājības ministrijā ar oficiāliem priekšlikumiem vai nav noformējuši jaunus ierosinājumus, aizpildot attiecīgo veidlapas sadaļu.

Vienlaikus konstatēts, ka 12 sadarbības grupas, veicot situācijas analīzi pašvaldībā un definējot prioritātes, ir aktualizējušas problemātiku dažādās jomās, kas skar bērnu tiesību aizsardzību un norādījušas uz nepieciešamību pēc sistēmiskiem uzlabojumiem valsts līmenī. Šīs vajadzības fiksētas veidlapā kā apkopotu ierosinājumi Labklājības ministrijai<sup>23</sup>.

Jāatzīmē, ka trīs respondentu norādītie ierosinājumi pēc to satura nav adresējami Labklājības ministrijai, līdz ar to šajā apkopojumā netiek iekļauti.

Analizējot sadarbības grupu formulētos priekšlikumus Labklājības ministrijai, konstatējams, ka pašvaldību speciālisti akcentē šādus rīcības virzienus bērnu tiesību aizsardzības jomas pilnveidei valsts mērogā:

- **normatīvo aktu pilnveide:**
  - pilnveidot regulējumu attiecībā uz elektronisko smēķēšanas ierīču utilizāciju (urnas un konteineri), lai novērstu to atkārtotas lietošanas riskus nepilngadīgo vidū;

<sup>21</sup> Noteikumu 3.punkts, 8.3. apakšpunkts.

<sup>22</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 13.lpp.

<sup>23</sup> Būtiski atzīmēt, ka no respondentu sniegtās informācijas nav iespējams identificēt, vai priekšlikumi ir oficiāli iesniegti Labklājības ministrijā vai iekļauti veidlapā kā sadarbības grupas viedoklis par bērnu tiesību aizsardzības jomas pilnveidi valsts mērogā.

- veikt grozījumus normatīvajos aktos, lai palielinātu vecāku atbildību un noteiktu obligātu iesaisti problēmsituāciju risināšanā, kas skar bērnu tiesību nodrošinājumu. Viens no respondentiem kā iespējamo mehānismu min pabalstu ierobežošanu nesadarbošanās gadījumos;
- veikt grozījumus normatīvajos aktos, kas nosaka kritērijus asistenta pakalpojuma piešķiršanai, tādējādi paplašinot atbalsta saņēmēju loku (bērniem ar invaliditāti). Īpaši uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt asistenta atbalstu izglītības iestādēs bērniem ar psihiskās veselības diagnozēm;
- neveikt plānotās izmaiņas Ministru kabineta noteikumos, kas regulē institūciju sadarbības organizēšanu un kārtību, kādā īstenojama bērnu tiesību aizsardzība, jo tie saistīti ar papildu administratīvo slogu un nerisina iezīmētās sistēmiskās problēmas valstī pēc būtības;
- regulējuma pilnveide par sociālo darbu, kas skaidri noteiktu sociālā darba ietvaru, kvalitātes standartus un profesionālo atbildību;
- **pakalpojumu pieejamība:**
  - palielināt valsts budžeta finansējumu Pusaudžu resursu centram un paplašināt reģionālo pārklājumu, veidojot jaunas filiāles, lai nodrošinātu speciālistu un pakalpojumu pieejamību pusaudžiem ar mentālās veselības problēmām arī attālākās lauku teritorijās;
  - paplašināt valsts atbalstītas vecāku prasmju apguves programmas;
  - nodrošināt valsts apmaksātu speciālistu pakalpojumu (piemēram, psihoterapija) pieejamību, risinot šo pakalpojumu trūkumu valsts līmenī;
  - stiprināt preventīvos pakalpojumus, palielinot finansējumu agrīnās prevencijas un atbalsta pakalpojumiem bērniem un ģimenēm, lai mazinātu bērnu tiesību apdraudējuma riskus;
  - izveidot stabilu valsts mērķdotāciju mehānismu pašvaldībām bērnu tiesību aizsardzības, prevencijas un ģimeņu atbalsta programmu pēctecīgai īstenošanai;
- **ārpusģimenes aprūpes sistēmas pilnveide:**
  - īstenot valsts līmeņa pasākumus jaunu audžuģimeņu piesaistei bērniem pusaudžu vecumā, kā arī plānot jaunus ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu institūciju izveidi reģionos;
  - veikt situācijas analīzi valstī par problēmsituāciju, kas skar audžuģimeņu, aizbildņu, institūciju trūkumu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšanai un sadarbībā ar pašvaldībām meklēt veidus kā nodrošināt visiem bērniem Latvijā vienlīdzīgu un bērnu interesēm atbilstošu ārpusģimenes aprūpi neatkarīgi no finansiālajām iespējām;
- **speciālistu apmācība un piesaiste:**
  - nodrošināt valsts līdzfinansējumu speciālistu atalgojumam un finansējumu profesionālajai pilnveidei (darbam ar ģimenēm, kurās ir konfliktējošas attiecības);
  - ieviest valsts līmeņa motivācijas programmas bērnu tiesību aizsardzības speciālistu piesaistei darbam reģionos;
- **metodiskās vadlīnijas:**
  - turpināt darbu pie vienotas izpratnes veicināšanas, pilnveidojot vai izstrādājot jaunus rīcības algoritmus visām bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītajām institūcijām. Kā pozitīvs piemērs minēti jau izstrādātie algoritmi vardarbības gadījumu risināšanai

izglītības iestādēs un valsts un pašvaldību institūciju informācijas apmaiņas algoritms bērnu tiesību aizsardzības jomā;

- pilnveidot metodiskos materiālus prevencijai izglītības vidē;
  - izstrādāt un nodrošināt vienotus informatīvos materiālus par bērnu tiesību aizsardzību un pieejamiem atbalsta pakalpojumiem;
  - izstrādāt vienotas vadlīnijas iedzīvotāju iesaistes un ziņošanas veicināšanai, lai sekmētu sabiedrības līdzdalību bērnu tiesību aizsardzībā un nodrošinātu savlaicīgu informācijas apriti par iespējamiem riskiem bērna drošībai;
  - nodrošināt vadlīniju pieejamību, apkopojot un izplatot labās prakses piemērus no citām pašvaldībām un institūcijām, lai sekmētu vienotu un kvalitatīvu pieeju bērnu tiesību aizsardzības jautājumu risināšanā valsts mērogā;
- **sabiedrības informēšanas pasākumi:**
    - nodrošināt valsts līmeņa informatīvās kampaņas un izglītojošus pasākumus sabiedrībai par ārpusģimenes aprūpes jautājumiem, vardarbības atpazīšanu, palīdzības saņemšanas iespējām cietušajiem un personām, kuras veikušas vardarbību u.c.;
    - atbalstīt pašvaldības preventīvo kampaņu un izglītojošo pasākumu īstenošanu, sniedzot metodisko un finansiālo atbalstu.

Pašvaldību sniegtie priekšlikumi nosaka būtiskus virzienus bērnu tiesību aizsardzības sistēmas ilgtspējīgai attīstībai, uzsverot nepieciešamību pēc sistēmiskiem uzlabojumiem un mērķtiecīgas resursu plānošanas.

## 5. Starpinstitūciju sadarbības prakse pašvaldībās

Labās prakses piemēri Latvijas vairākās pašvaldībās pierāda, ka ir iespējams efektīvi nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, ja vien pastāv veiksmīga starpinstitucionālā sadarbība. Veiksmīgas sadarbības rezultātā iespējams savlaicīgi un efektīvi nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību pašvaldībā, nepieļaut ilgstošus bērnu tiesību pārkāpumus un izstrādāt efektīvus preventīvas pasākumus bērnu labāko interešu aizsardzībai<sup>24</sup>.

Virsuzdevumi, kas šobrīd ir noteikti tiesību normās par starpinstitūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā, ir: a) savlaicīga un kvalitatīva informācijas apmaiņa visu iesaistīto institūciju un speciālistu starpā; b) savstarpēja izpratne par bērnu tiesību aizsardzības jomā strādājošo institūciju un speciālistu pienākumiem; c) vienota izpratne par kopīgiem mērķiem, lai darbs ar bērnu un ģimeni tiktu uzsākts savlaicīgāk un maksimāli efektīvi<sup>25</sup>.

Lai apzinātu pašreizējo situāciju un pašvaldību redzējumu par starpinstitūciju sadarbības efektivitāti, veidlapā tika iekļauta sadaļa par sadarbības prakses izvērtējumu, lūdzot identificēt gan stiprās puses, gan nepieciešamos pilnveidojumus. Informāciju par starpinstitūciju sadarbības praksi pašvaldībā sniedza 33 sadarbības grupas.

Būtiskākie starpinstitūciju sadarbības aspekti un to novērtējums (stiprās puses un veicamie uzlabojumi) apkopoti 7. attēlā.

Stiprās puses	Nepieciešamie uzlabojumi
<ul style="list-style-type: none"><li>• Regulāra informācijas apmaiņa</li><li>• Institūciju sadarbība</li><li>• Individuālo gadījumu izskatīšanas prakse</li><li>• Speciālistu profesionālā sagatavotība</li><li>• Vienoti algoritmi un procesi</li><li>• Stratēģiskā plānošana</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Informācijas aprites un komunikācijas efektivitāte</li><li>• Rīcības algoritmu piemērošana praksē</li><li>• Vienotas izpratmes veicināšana</li><li>• Speciālistu vai pakalpojumu nepietiekamība</li><li>• Sadarbības stiprināšana ar vecākiem, izglītojošo pasākumu organizēšana</li><li>• Preventīvā darba stiprināšana</li></ul>

7. attēls. Vērtējums par starpinstitūciju sadarbības praksi pašvaldībās

Analizējot respondentu sniegtās atbildes par starpinstitūciju sadarbības praksi pašvaldībās, konstatēts, ka liels skaits respondentu (18 atbildes), sniedzot attiecīgu vērtējumu, norādīja uz **sistemātisku un konstruktīvu sadarbību**, visbiežāk uzsverot regulāru sadarbību starp izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem un bāriņtiesām. Trīs respondenti kā pozitīvu praksi pašvaldībā atzīmēja labu sadarbību ar valsts un pašvaldību policiju (izglītojošu pasākumu īstenošana, preventīvas nodarbības, izglītības iestāžu apsekošana, aizliegto vielu glabāšanas, lietošanas pārbaudes). Viens respondents kā pozitīvu aspektu norādīja arī sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām.

Vienlaikus konstatēts, ka visbiežāk minētais faktors, kas veicina pašvaldību efektīvu starpinstitūciju sadarbību (stiprā puse), ir **regulāra informācijas apmaiņa** (22 respondentu atbildes). Atsevišķi respondenti akcentēja arī savlaicīgas, kvalitatīvas un ātras informācijas apmaiņas nozīmi starp iesaistītajām institūcijām.

Deviņi respondenti kā stipro pusi atzīmēja **individuālo gadījumu izskatīšanas praksi** pašvaldībā, no kuriem trīs respondenti papildus akcentēja, cik liela nozīme ir problēmsituācijas

<sup>24</sup> Bērnu aizsardzības centrs. Rokasgrāmata bāriņtiesām. 4.sējums. Rīga, 2026., 39.lpp.

<sup>25</sup> G.Litvins, I.Kronberga. Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas, 116.lpp.

apzināšanai un risināšanai plašākā speciālistu lokā, kas dod iespēju nodrošināt plašāku atbalstu ģimenei un veicina situācijas ātrāku risinājumu.

Savukārt septiņi respondenti pozitīvi vērtējuši **speciālistu profesionālo sagatavotību** un iesaisti dažādās izglītojošās aktivitātēs (semināri, kursu, domnīcas, konferenču apmeklējumi, pieredzes apmaiņas pasākumi, dalības sanāksmēs, kur apspriesti dažādi rīcības algoritmi).

Pieci respondenti kā efektīvas starpinstitutionu sadarbības priekšnosacījumu akcentēja **vienotu algoritmu un noteikumu pieejamību** un piemērošanu praksē, īpaši izceļot vienotus rīcības modeļus starpinstitutionālai sadarbībai individuālo gadījumu izskatīšanā, kā arī vardarbības un priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risku mazināšanai.

Tikpat liels respondentu skaits (5 atbildes) kā stipro pusi minēja **stratēģisko plānošanu**, uzsverot datu apkopošanu, pašvaldības situācijas analīzi bērnu tiesību jomā, kā arī bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādi un tās rīcības plāna apstiprināšanu.

Neliels skaits respondentu (4 atbildes) kā pozitīvu aspektu norādīja **vecāku izglītošanas aspektu** (piemēram, izglītojošās lekcijas, semināri izglītības iestādē par dažādām ar bērnu tiesībām saistītām tēmām, informācijas sniegšana par pieejamiem atbalsta pakalpojumiem pašvaldībā).

Tikai divi respondenti norādīja uz **preventīvo pasākumu veiksmīgu īstenošanu**, un tikai viena pašvaldība norādīja uz aktivitātes īstenošanu, kas vērsta uz **bērnu un jauniešu līdzdalības veicināšanu**. Minētais norāda uz to, ka šie ir virzieni, kuros nepieciešami būtiski uzlabojumi un mērķtiecīgāks pašvaldību darbs.

Vairāki respondenti norādīja arī uz citiem sasniegumiem, kā, piemēram, pakalpojumu pieejamība pašvaldībā, sabiedrības informēšanas aktivitātes pašvaldībā, pašvaldības līdzfinansēto nometņu organizēšana u.c.

Apkopojot informāciju par nepieciešamajiem pilnveidojumiem starpinstitutionu sadarbībā, secināts, ka lielākā daļa respondentu (24) par būtisku aspektu uzskata **informācijas aprites un savstarpējās komunikācijas efektivitāti**. 16 respondenti īpaši uzsvēra novēlotas informācijas sniegšanu gadījumos, kad nepieciešama vairāku institutionu iesaiste un palīdzības sniegšana bērnam. Būtiski, ka 13 gadījumos tika norādīts tieši uz izglītības iestāžu savlaicīgas informācijas sniegšanas trūkumu, savukārt pārējos gadījumos konkrēta iestāde nav precizēta. Papildus divi respondenti vērsa uzmanību uz to, ka izglītības iestādes un bērnu aprūpes iestādes mēdz neziņot par identificētajām grūtībām un bērnam nepieciešamo atbalstu. Atsevišķi respondenti uzsvēra nepieciešamību pēc precīzas, konsekventas, strukturētas un operatīvas informācijas apmaiņas, kā arī komunikācijas uzlabošanas.

Konstatēts, ka 18 respondenti kā būtisku uzlabojamo virzienu norādīja **rīcības algoritmu, metodikas un vienotas izpratnes veidošanu**: nepieciešams veicināt algoritmu izmantošanu ikdienas darbā, nodrošinot to praktisku ieviešanu, kā arī metodiskā atbalsta pieejamību. Respondenti uzsvēra nepieciešamību pēc vienotas rīcības pieejas un procedūrām sarežģītos vai riska gadījumos, ko varētu stiprināt tai skaitā organizējot kopīgas tikšanās, pārrunājot jau pieejamo vadlīniju un algoritmu (par starpinstitutionu sadarbību, vardarbības atpazīšanu, rīcību konstatējot riskus bērnu tiesību nodrošinājumam) piemērošanu praksē. Tāpat tiek norādīts, ka atšķirīga iestāžu prakse un nepieciešamība pēc komunikācijas vienotības apgrūtināta operatīva atbalsta un palīdzības sniegšanu ģimenēm ar bērniem, tādēļ būtiska ir saskaņota pieeja lēmumu pieņemšanā par bērna labākajām interesēm un kopīgas starpinstitutionu komunikācijas stratēģijas izstrāde.

Noskaidrots, ka 13 respondenti akcentēja, ka būtisks šķērslis efektīvai starpinstitutionu sadarbībai ir **speciālistu vai pakalpojumu nepietiekamība**. Tas būtiski ietekmē bērnu tiesību aizsardzības pasākumu īstenošanu, jo, neskatoties uz veiksmīgu informācijas apmaiņu un problēmu

identificēšanu, resursu trūkums rada situācijas, kurās bērniem nepieciešamā palīdzība nav pieejama. Lai risinātu šo problēmu, nepieciešams paplašināt pakalpojumu klāstu un piesaistīt jaunus speciālistus, kas prasa mērķtiecīgu pašvaldības vadības iesaisti un finansējuma nodrošināšanu jaunu pakalpojumu izveidei un esošo stiprināšanai.

Lai veicinātu iedzīvotāju aktīvāku iesaisti un izpratni par bērnu tiesību aizsardzību, trīs respondenti uzsvēra, ka būtiski ir **sabiedrības izglītošanas pasākumi**, nodrošinot skaidru un saprotamu informāciju. Savukārt deviņi respondenti akcentēja nepieciešamību organizēt **izglītojošos un citus pasākumus tieši vecākiem**, kā arī **stiprināt sadarbību**, tādējādi sekmējot vecāku līdziesaisti problēmu risināšanā un motivējot sadarboties ilgtermiņā.

Vienlaikus noskaidrots, ka astoņi respondenti norādīja uz **preventīvā darba pilnveidi**, uzsverot nepieciešamību pēc agrīnas risku un problēmu identificēšanas, operatīvas gadījumu izskatīšanas un preventīvo atbalsta pasākumu stiprināšanas, lai nodrošinātu savlaicīgu palīdzības sniegšanu bērnam un ģimenei.

Savukārt pieci respondenti norādīja uz nepieciešamību stiprināt speciālistu kapacitāti, sekmējot **profesionālo kompetenču pilnveidi** bērnu tiesību aizsardzībā un starpinstitūciju sadarbībā.

Lai nodrošinātu mērķtiecīga atbalsta sniegšanu bērnam un ģimenei, četri respondenti norādīja uz vajadzību pēc **vienotas un efektīvas datu aprites un uzskaites, kā arī padziļinātākas situācijas analīzes**. Savukārt trīs respondenti akcentēja nepieciešamību pilnveidot **gadījumu uzraudzības un rīcība plānu izpildes uzraudzības mehānismus**.

Sadarbības grupu sniegtā informācija apliecina, ka veiksmīgas starpinstitūciju sadarbības priekšnoteikums pašvaldībās ir regulāra informācijas apmaiņa un speciālistu profesionālā iesaiste gadījumu risināšanā. Tomēr galvenie izaicinājumi ir saistīti ar informācijas aprites savlaicīgumu un algoritmu praktisku piemērošanu, kā arī speciālistu un pakalpojumu nepietiekamību. Tādējādi turpmākajā darbā pašvaldībām nepieciešams fokusēties uz novēlotas reaģēšanas un ziņošanas novēršanu, vienotas komunikācijas stratēģijas un rīcības algoritmu iedzīvināšanu ikdienas darbā, kā arī mērķtiecīgu finansējuma piesaisti jaunu pakalpojumu izveidei un esošo speciālistu kapacitātes stiprināšanai.

# Nobeigums

Normatīvais regulējums nosaka starpinstitūciju sadarbības sistēmu, kuras pamatā ir saskaņota un koordinēta institūciju rīcība bērnu tiesību aizsardzībā un vienota izpratne par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu.

Pašvaldības kopumā pozitīvi vērtē sadarbības grupu lomu, uzsverot, ka individuālo gadījumu izskatīšana nodrošina kompleksu starpinstitūciju sadarbības pieeju un iespēju piesaistīt dažādu jomu speciālistus. Kopīga gadījumu izskatīšana ļauj operatīvi apmainīties ar informāciju, sniedz vispusīgu skatījumu uz problēmu un aktivizē nepieciešamos atbalsta un kontroles mehānismus. Savukārt sadarbība stratēģiskā līmenī palīdz apzināt sistēmiskus izaicinājumus, noteikt prioritātes un sekmē savlaicīgu risku identificēšanu un atbalstu bērniem un ģimenēm.

Apkopojot pašvaldību sniegto informāciju, identificētas galvenās grūtības, kas ietekmē bērnu tiesību aizsardzības sistēmas efektivitāti. Visbiežāk minētā problēma ir nepietiekams speciālistu nodrošinājums un ierobežota specializēto pakalpojumu pieejamība, kas kavē savlaicīgas un individuālas palīdzības sniegšanu. Būtisks šķērslis ir arī zema vecāku motivācija un līdzdalība, kas apgrūtina plānotā atbalsta īstenošanu praksē. Tāpat konstatēta nepieciešamība stiprināt institūciju sadarbību, uzsverot regulāru un savlaicīgu informācijas apmaiņu, saskaņotu rīcību un vienotu izpratni par atbildības sadalījumu.

Vienlaikus secināts, ka pašvaldību prakse bērnu tiesību situācijas analīzē ir atšķirīga. Daļa pašvaldību regulāri apkopo datus, identificē tendences un nosaka ilgtermiņa prioritātes, turpretī citās pašvaldībās attiecīga analīze iztrūkst vai netiek veikta sistemātiski, lēmumus balstot uz atsevišķiem gadījumiem, nevis datiem. Šāds sistēmiskas izpētes trūkums ierobežo spēju savlaicīgi identificēt riskus un plānot preventīvus pasākumus. Tādējādi, lai nodrošinātu mērķtiecīgu atbalstu, nepieciešams pilnveidot sadarbības grupu darbu, par prioritāti izvirzot regulāru situācijas analīzi un datus balstītu lēmumu pieņemšanu.

Sadarbības grupu identificētās grūtības ietekmē savlaicīga un kvalitatīva atbalsta nodrošināšanu bērniem un ģimenēm. Līdz ar to pašvaldībām jāsakaras ar vairākiem būtiskiem izaicinājumiem turpmākajā darbā, lai, stiprinot starpinstitūciju sadarbību, mērķtiecīgu darbību rezultātā īstenotu savlaicīgus un efektīvus pasākumus bērnu tiesību un interešu aizsardzībai (skat. 8. attēlu).



8. attēls. Prioritārie attīstības un optimizācijas virzieni efektīvai bērnu tiesību un interešu aizsardzībai

Informācijas apkopojuma rezultātā secināts, ka bērnu tiesību aizsardzības efektivitātes paaugstināšanai nepieciešams fokusēties uz šādiem prioritārajiem virzieniem:

- **datos balstīta stratēģiskā plānošana** (sistemātiskas situācijas analīzes veikšana un regulārs monitorings);
- **darba organizācijas un sadarbības efektivitātes paaugstināšana** (vienotu rīcības algoritmu, metodikas un procesu izstrāde un ieviešana praksē, veicinot visu iesaistīto pušu vienotu izpratni par atbildības sadalījumu un bērna labāko interešu prioritāti, kā arī nodrošinot savlaicīgu, regulāru un kvalitatīvu informācijas apmaiņu starp institūcijām);
- **atbalsts bērnam un ģimenei** (speciālistu piesaiste un pakalpojumu attīstība, tai skaitā specializētu pakalpojumu klāsta paplašināšana noteiktām bērnu grupām, ģimenes vajadzībām piemērota atbalsta nodrošināšana, vecāku motivēšana, viņu atbildības stiprināšana, izglītojošo pasākumu īstenošana, kā arī bērna viedokļa uzklauššana un iesaiste lēmumu pieņemšanā);
- **preventīvā darba stiprināšana** (uzsvars uz agrīno prevenci un risku savlaicīgu identificēšanu, preventīvu pasākumu īstenošanu un attīstību, lai nodrošinātu agrīnu intervenci un ilgtermiņā mazinātu augsta riska operatīvo gadījumu skaitu).

Kopumā bērnu tiesību aizsardzības sistēma pašvaldībās funkcionē, tomēr tās efektivitāte ir atkarīga no pieejamajiem resursiem un sekmīgas starpinstitūciju sadarbības. Galvenais izaicinājums ir nodrošināt, lai, balstoties uz bērnu un ģimeņu identificētajām vajadzībām, tiktu sniegti savlaicīgi un pieejami pakalpojumi, vienlaikus stiprinot ģimenes līdzatbildību un iesaisti.